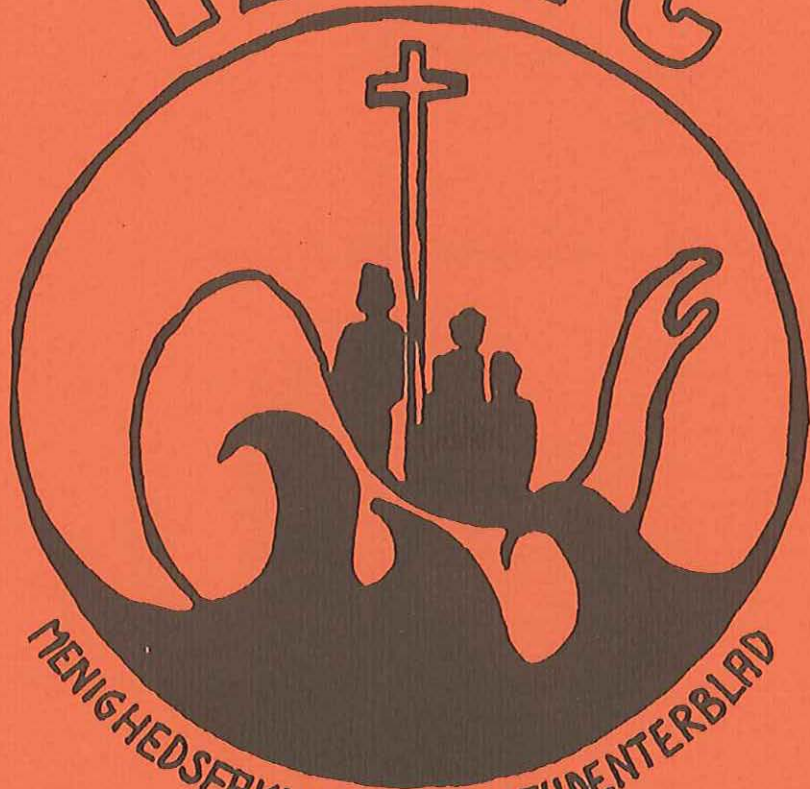

IXΘYC

MENIGHEDSFAKULTETETS STUDENTERBLAD

2/84

11. ÅRGANG

IXØYC

Menighedsfakultetets Studenterblad.
Udgives af Studenterrådet ved MF.

Redaktion

Stud. theol. Niels Sørensen (ans. red.)

- - Henrik Højlund
- - Martin Jensen
- - Johannes Christoffersen
- - Carsten Haugaard Nielsen
- - Flemming Markussen
- - Herluf Christensen

Adresse

IXØYC, Menighedsfakultetet
Katrinebjergvej 75, 8200 Århus N.
Tlf. (06) 16 63 00.

Tryk

Clausen Off-set
8700 Horsens.

Deadline for næste nr.: 1. august

*De i artiklerne fremførte synspunkter
er ikke nødvendigvis udtryk for
redaktionenens mening.*

Forside: Linoleumstryk af Henrik Højlund

Copyright IXØYC 1984

Fred og håb

"Da vi nu er retfærdiggjorte af tro, har vi fred med Gud ved vor Herre Jesus Kristus, ved hvem vi i troen har fået adgang til den nåde, som vi nu står i; og vi priser os lykkelige over håbet om Guds herlighed." (Rom. 5, 1-2)

Der er virkelig fred og håb i disse ord af Paulus, og det er vel at mærke en fred og et håb, som overgår al menneskelig erkendelse og fantasi. Hvilken slags fred og hvilket håb er der da tale om?

Der er tale om fred med Gud - den evige, almægtige og hellige Gud, som har skabt alt og opretholder alt og ikke tåler selv den mindste smule synd i sin nærhed. Med ham har vi, som ellers er eksperter i at gøre oprør mod Gud, fred - ikke fredelig sameksistens eller fred som resultat af en gensidig overenskomst om fred og afspænding - men virkelig fred. Hvordan er denne fred da kommet i stand? Den kom i stand ved den begivenhed, som er beskrevet i Kol. 2, 14: "Han udslattede det anklagende skyldbrev med dets lovbestemmelser, det, som var imod os; han tog det bort ved at nagle det til korsæt."

Vi bliver omfattet af freden med Gud på en ganske bestemt måde, nemlig ved at blive retfærdiggjorte af tro. Vi tilregnes retfærdighed overfor Gud ved at tro på Jesus Kristus - ved at tage imod troen som en gave fra Gud til os ved at

vende tilbage til den nåde, som blev meddelt os i vor dåb, og ved at bøje os for den ubestridelige kendsgerning, at vi intet som helst har at rose os af i vort forhold til Gud - undtagen dette ene: Kristus som korsfæstet og opstanden for min skyld.

Så længe vi tror på Kristus, "står vi i nåden" - vi er i en nåde-tilstand - og selv om vi dagligt falder for fristelsen til at synde mod Gud og mod vore medmennesker, er vi stadig i nådetilstanden. Først i det øjeblik, hvor vi begynder at rose os af noget andet overfor Gud end Kristus som korsfæstet og opstanden, har vi sat os selv udenfor denne tilstand af fred med Gud.

Paulus taler endvidere om et håb. Det er ikke et almindeligt, usikkert, menneskeligt håb, som når vi f.eks. siger, at vi håber, at det bliver godt vejr i morgen, men det er tværtimod et fast og sikkert håb for alle, som er i nådetilstanden og har fred med Gud - et håb om syndernes forladelse, kødets opstandelse og det evige liv.

Denne fred og dette håb er fra Guds side tiltænkt alle mennesker, og vi er ansvarlige for, at vores teologiske uddannelse og arbejde er med til at vise mennesker vejen til at få fred med Gud og til at få del i håbet om Guds herlighed.

Herluf Christensen

Den midrashiske hermeneutiks dynamiske struktur

CARSTEN DALSGAARD HANSEN, CAND. THEOL. ÅRHUS

Tidligt vendte kirken synagogen ryggen. I takt hermed kom Det gamle Testamente til at føre en skyggetilværelse i kirken. Det blev sværere og sværere at legitimerer denne del af bibelen som kristen kanon.

Alligevel er kirken ikke vejet tilbage fra at gøre krav på den rette forståelse af Det gamle Testamente og at anse synagogens forståelse for at være falsk. Med udgangspunkt i Det nye Testamente og de tolkninger, som man herudfra har ment at kunne gøre gældende, er kampen blevet ført. Fra et dialektisk og befrugtende forhold gik udviklingen i retning af et antitetisk forhold mellem de to bibeldele.

Dette fik med næsten naturbunden nødvendighed konsekvenser for tolkningen af Det nye Testamente. Forståelseshorisonten forskubbede sig bort fra det jødisk-hebraiske.

I nyere tid er problemet blevet forstærket. Ateistiske filosoffer har i mere end hundrede år udgjort rodnættet for kirkens bibelforskning og -fortolkning. Når der nu kan tales om atomisering af Skriften og om krise for forkyndelsen, må det vurderes i dette perspektiv, om end årsagerne kan være mangartede og komplicerede. Iflg. Prof. Otto Michel (1) er det på tide, at kirken kommer ud af sit traumatiske forhold til synagogen og vælger den tilgang til Det nye Testamente, som i virkeligheden er den mest nærliggende af alle, nemlig en jødisk-gammeltestamentlig.

Vi må med andre ord give os i kast med at undersøge den hermeneutiske struktur i det jødiske miljø, som Jesus og hans apostle hørte hjemme i og som Det nye Testamente er blevet til i.

MIDRASH

I stedet for, som kristne teologer og forskere har for skik når de endelig er gået i gang med at studere den jødiske traditionslitteratur, at begynde med Misnah og fokusere på de endeløse lovsamlinger og -studier, bør vi søge at få en fornærmelse af de fundamentale tankegange og principper, som bærer alt andet i systemet og som vil sætte os i stand til at vurdere helheden i det rette perspektiv.

Det er derfor naturligt at rette blikket mod begrebet midrash. Grundbetydningen af verbet מדרש er iflg. Jastrow (2) undersøge, spørge, fortolke. Substantivet מדרש betyder fortolkning, diskussion, forsøg på at harmonisere. Ordet forekommer hyppigt i de bibelske skrifter og oftest i religiøs betydning: At søge Gud i tilbedelse og bøn. Ordet מדרש, som er afledt af מרש, forekommer kun i 2 Krøn. 13,22 og 24,27. Betydningen af verbet מדרש i de rabinske kilder er ikke ændret nævneværdigt i forhold til den betydning, det har i de bibelske skrifter. Kun konsolideres i eftereksilsk tid tanken om, at Gud skal søges i Skriften. Birger Gerhardsson anfører, at udtrykket אהיה אהיה tofte

opfattedes synonymt med eller erstattedes af udtrykket *דוּרְשׁוּ (ב) תּוֹרָה* (3).

Midrash betegner mere end objektiv fageksegesi. Begrebet omfatter den hermeneutiske dialektik mellem den troende og Gud, mellem fortolkeren og Skriften.

Vi vil ikke her gå ind på rabbinernes brug af de hermeneutiske metoder kaldet middot, som findes i tre middot-samlinger benævnt efter henholdsvis Rabbi Hillel, Rabbi Ishmael og Rabbi Eliezer. Et studium af disse metoder ville afsløre den fleksibilitet og bevægelighed, som er et afgørende karakteristikum for midrashisk tænkning. Vi ville kunne se, hvordan rabbinerne hebraiserede den græske retoriks principper, og hvordan de hermed sikrede den jødiske tradition mod en filosofisk udartning. Den midrasiske tæknings særlige dynamik blev ikke betvunget. Vi vil i det følgende se nærmere på denne grundlæggende dynamiske struktur i den midrashiske tænkning.

DEN JØDISKE ÅBENBARINGSFORSTÅELSE

For at kunne nå frem til en forståelse af midrashisk tænkning er det vigtigt at betragte selve åbenbaringsforståelsen og dennes grundlæggende betydning for forståelsen.

Et væsentligt grundtræk, ikke blot i den rabbiniske jødedom, men i de fleste antikke jødiske bevægelser, er en akkionomatisk tro på Thoraen som det sted, hvor Gud har åbenbaret sin evige visdom. Thoraens ord er Guds ord. I en jødisk sammenhæng fandtes der ingen reflektion over, hvad der er Guddommeligt, og hvad der evt. kun er menneskeligt i det åbenbarede ord.

Ved begrebet Thora (*תּוֹרָה*), lære, underwise) forstås primært Pentateuken. Men dernæst anvendes begrebet også om alle de bibelske skrifter og i sin videste betydning om såvel den skrevne som den mundtlige åbenbaring (*נְהַיָּה וְסֵפֶר תּוֹרָה שְׂנַיִת*) (*תּוֹרָה שְׂנַיִת*). Principielt er hele åbenbaringen indeholdt allerede i Pentateuken. I misnahtraktaten Abot 5,25 hedder det således *נִלְמָה בְּהַר הַתּוֹרָה* (alt er i den - Tho-

rahen). Alt, hvad der senere kom til: Profeterne (*נְבִיאִים*), Skrifterne (*כְּתוּבִים*) og hele den mundtlige tradition, opfattes som udfoldelse af det, som allerede findes i Pentateuken. Vigtigt er det i denne sammenhæng at understrege, at disse senere tilføjelser ikke overflødiggør Pentateuken eller gør den mindre betydningsfuld. Tværtimod er det sådan, at det altid er de midste former, som anses for de vægtigste, og som bevare den største autoritet. Vi vil her på baggrund af denne særlige struktur karakterisere den jødiske åbenbaringsforståelse som en teleskopisk åbenbaringsforståelse.

Denne grundlæggende forståelse får umiddelbar hermeneutiske følger.

בן בג בג אומר הפוך בה והפוך בה דכולא בה ובה אחרי וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע סאיו כך מדה טובה הימנה

(Ben Bag Bag sagde: "Studér den (Thoraen) på kryds og tværs, for alt findes i den; se i den, bliv gammel og svagelig i den, vig ikke fra den, du vil ikke finde noget mere troværdigt") (Abot 5,25).

Tanken er altså, at man aldrig kan gøre sig færdig med Thoraen, og at man principielt altid kan finde nye aspekter og nye svar, fordi alt findes i den.

I overensstemmelse med denne forståelse forestiller man sig da også, at Moses på Sinaibjerget modtog hele Thoraen, ikke blot den skrevne, men også den mundtlige, som implicit var indeholdt i den skrevne, og som gennem udlægning kunne uddrages af denne. Iflg. Midrash Bereshit Rabba 41,6 kunne Moses umuligt have lært hele Thoraen på 40 dage. Det var heller ikke meningen, for Gud gav ham principperne (*נְלִיָּק*) for tolkningen. Den midrashiske hermeneutik anses altså som en del af åbenbaringen, ikke som et udefrakommende vedhang, men som en bestandel, hvis karakterer afspejler selve åbenbaringen.

MIDRASH OG SKRIFTENS ENKLE MENING

Skriftens tekst - *תּוֹרָה*.

Kendetegnende for den jødiske religion har i årtusinder været en højtudviklet tradition for sikring af de hebraiske bibelske skrifter gennem en omhyggelig gengivelse af de overleverede tekster.

Skriftens enkle mening

Et i amoraitisk (4) tid meget anvendt begreb er פשוט (udstrække, afklæde, forklare) heraf אפשוט , enkel mening. Hermed er ment Skriftens enkle mening. Det er dog kun betegnelsen, som først kendes fra amoraitisk tid. Selve begrebet om Skriftens enkle mening var tannaiterne (4) velkendt og afspejles iflg. L. Dobschütz (5) af følgende udtryk i de tannaitiske skrifter: דברים נכונים (ord, som afskriveren - har skrevet dem), אמת (det, som høres), אמת (det begribelege, virkelige), ידוע (velkendt, distinkt) og אמת (virkelighed, sandhed). Desuden anvendes også udtrykket למד לומר (læren - Skriften siger) i denne betydning. Forekomsten og brugen af disse udtryk tyder på, at rabbinerne regnede med en speciel enkel mening i Skriften i modsætning til og adskilt fra en mere avanceret midrashisk tolkning. Dette bekræftes af den talmudiske sætning $\text{אין מקריאין את פשוט}$ (Et skriftord mister aldrig sin enkle mening) (6). Skriftens enkle mening har i mange tilfælde kunnet forudsættes kendt og tilhørende den elementære bibelundervisning. De midrashiske udlægninger udelukker ikke denne primære og enkle betydning af et skriftord.

Vi vil nu nærmere undersøge, hvordan den enkle mening skal opfattes. R. Löewe (7) kommer ud fra en sproglig analyse af en række eksempler til det resultat, at פשוט skal oversættes *autoritet*. Betydningen går altså, mener han, i retning af, at den enkle mening i Skriften er en sådan, som umiddelbart bekræfter en traditionel tolkning. Også Strack/Stemberger (8) forstår brugen af פשוט i talmudisk tid på denne måde.

På denne baggrund er det tvivlsomt, om peshat kan forstås som selve bogstaven, og om man kan tale om Skriftens enkle mening som den rent bogstavelige mening, sådan som f.eks. B. Gerhardtsson synes at gøre (9).

Midraš som Skriftens enkle mening

Rabbi Judah spørger i Talmudtraktaten Kiddushin 49a: מהו תורה (Hvad er Thora?). Hans svar er: תורה מדרש (Der er udlægning af thorahen). Ud fra det, som vi i det foregående har set om opfattelsen af Skriftens enkle mening, synes det klart, at betydningen heraf nærmer sig betydningen af פשוט . I Mekilta Bahodesh findes flere eksempler på en tilsyneladende synonym anvendelse af ordene דרוש (fortolke), תקרה (læse), og אומר (sige - om fortolkeren) (M. 218f.), שומע (høre), למד (skriften - lærer) og אמר (det siges - i Skriften) (M. 224). Alle disse ord angiver en tolkning, som ligger tæt på selve teksten og den umiddelbare forståelse.

I forbindelse med fortolkningen til Ex. 20,18a: "Hele folket så tordenbragene og lynene..." indføjes en overvejelse vedrørende forholdet mellem de forstå Torahens ord (M:267,8-14): "Hvormange tordenbrag og hvormange lynvar der? Så mange som hver især kunne klare (נח) (לכי) at høre (שמעו) (שמעו), som det siges (שמעו) *Herrens røst med væld, efter formåden* (בנח) (Ps. 29,4). Rabbi siger: Det er for at understrege Israels fortraffælighed, for da alle stod ved bjerget Sinai for at modtage Torahen, hørte de (שמעו) åbenbaringen og fortolkede den (הפרישו), som det siges: *han værnede det* (יסובבהו), *han forstod det* (יבונהו), *han vogtede det* (יצרנה); *som sin øjsten* (Deut. 32,10). Det betyder, at da åbenbaringen tonede frem, forstod de den (הפרישו אותה)".

Spørgsmålet er, hvad den rabbiniske fortolker vil udtrykke gennem de to ord שמעו og הפרישו . Lauterbach oversætter med henholdsvis *hear* og *interpret*. I overensstemmelse hermed skulle meningen altså være, at Isral, samtidig med at de hørte selve ordlyden, også var i stand til at tolke åbenbaringen. Spørgsmålet er videre, om Lauterbachs oversættelse er præcis nok. W. Bacher hævder (10), at פשוט ikke i tannaitisk tid og heller ikke i amoraitisk tid havde den betydning, som ordet senere fik: "Den Bibeltext erklæren, erlautern". Derimod, siger han, "wurde פשוט in der bedeutung *erklæren in Bezug auf Traditionstexte angewendet*". Jastrow nævner, at ordet v.s.a. grundbetydningen *dele, adskille* også har betydningen *udtrykke*

klart, definere, forklare, interpretere.

For at nærme os en rimelig forståelse af de to begreber og deres forhold til hinanden må vi undersøge ordet הַיְחָלָה fra Deut 32,10, som Rabbi selv anføre som støtte for sin tolkning. Jastrow oversætter הַיְחָלָה med "to pierce, split, penetrate; whence, to discern, understand", og der synes ringe tvivl om, at selv om ordets betydning i sin kontekst i Deut. 32,10 går i retning af "to pay attention, in the sense of - not to loose sight of them" (11), så er det netop ordets grundbetydning, Rabbi gør brug af her.

I lyset af dette må vi på den ene side stille os tvivlende overfor Bachers (udokumenterede) påstand om, at הַיְחָלָה ikke i tennaitisk tid har haft betydningen "at udlægge", da det for os at se helt klart er tale om en eller anden form for fortolkning, indtrængen i teksten el. l., som udtryk for noget andet end det, der umiddelbart høres. På den anden side er det muligt, at Lauterbach med sin oversættelse kommer til at udtrykke en skarpere adskildelse mellem הַיְחָלָה og הַיְחָלָה end Rabbi har tilsigtet, idet הַיְחָלָה næsten altid, som vi har set, indebærer et element af forståelse.

Vi vil konkludere, at det, som siges i ovennævnte afsnit, er, et Isral, straks da de hørte Gud udtale ordene, også kunne trænge ind i deres mening og betydning. Det som skal understreges; er altså; at den forskel, som ganske rigtigt findes mellem הַיְחָלָה og הַיְחָלָה , ikke er af principiel art.

Det synes efterhånden at være klart, at midrashisk fortolkning i det mindste i Mekilta også omfatter den enkle mening i Skriften. Ingen nok så enkel skriftudlægning savner et element af הַיְחָלָה (12).

Sammenfattende vil vi hævde, at der i grove træk kan tales om tre kategorier: Skriftens tekst (selve ordlyden), en enkel forståelse og en mere avanceret midrashisk udlægning. I de sidste to kategorier er der i begge tilfælde tale om midrashisk udlægning.

FLERE MENINGER

Den differentiering i fortolkningen, som udgøres af mere eller mindre avanceret midrashisk udlægning, gennemvæves af en anden og ofte tværgående differentiering, nemlig princippet om den flertydighed, som udledes af Skriftens fylde. Hvert skriftord indeholder principielt flere muligheder for fortolkning. Disse fortolkninger har ikke en bestemt placering eller stigning i forhold til Skriftens enkle mening. Et og samme skriftord kan således feks. have flere enkle meninger. Det afgørende for rabbineren er, at Skriften bliver udlagt på så mange måder som muligt. I Talmudtraktaten Sanhedin 34a, hvor det ud fra Jer. 23,29: "Er ikke mit ord som ild, lyder det fra Herren, og som en hammer der knuser fjelde?" siges, at Skriften har flere meninger. Videre hedder det, at ligesom en hammer frembringer mange gnister, rummer hvert skriftsted mangemeninge.

Forestillingen om, at Skriften principielt rummer alt (הַיְחָלָה), fører for rabbinerne til et aldrig afsluttet studium af Skriftens ord for at søge nye aspekter og nuancer og nye meninger og fortolkninger. Det er klart, at nogle rabbinere ud fra denne forestilling var mere villige til at gå længere end andre i retning af vilkårlig udlægning.

Der var således uenighed mellem Rabbi Aqiba og Rabbi Ishmael på dette punkt. Mod Rabbi Aqibas tendens til vilkårlige og overdrevne udlægninger formulerede Rabbi Ishmael sætningen: $\text{כִּלְטִין בֶּן-טוֹרַה}$ (Torahan taler i menneskeligt sprog) (13), som nok nærmest er tænkt som en påmindelse om at høre og tolke Skriftens ord efter deres intention og under hensyntagen til deres særlige genre og stilarter. Det bibelske sprog er i sin karakter pleonastisk som al menneskelig tale, og dette bør ikke forlede til alt for subtile udledninger. At denne begrænsning ikke hindrer, at der gives meget vide muligheder for fortolkningen, og er nok heller ikke tænkt at skulle gøre det, ses af det følgende.

Flere betydninger af ord

Bevidstheden om, at Skriften er fuld af betydninger, som kan bringes frem gennem udlægning, får for rabbinerne helt naturligt den konsekvens, at ordene ikke nødvendigvis er tømte for betydning ved den første og bedste tolkning, men at der ofte kan være tale om en række forskellige betydninger og tolkninger. F.eks. foreslås i Mekilta til Ex 20,11b (M. 256,112ff) en række betydninger, der er enighed om, at "velsignedé" (לֵב) hentyder til, at Gud gav den dobbelte portion manna for sabbaten i ørkenen. Rabbi Ishmael siger, at "helligede" (שֶׁבִיעִת) også sigter til mannaen. Rabbi Aqiba mener, at שֶׁבִיעִת hentyder til en særlig velsignelse for sabbaten. Rabbi Ishac mener, at ordet hentyder til dommen over manden, som samlede træ på sabbaten (Num 15,35). Rabbi Simon ben Judah mener, at det gælder lyset fra menneskets ansigt. Interessant er slutningen, hvori det efter alle disse forslag til tolkning hedder: "Således er det sagt (אָמַר ה') (altså i alle disse betydninger, komplementært), at Herren velsignede sabbatsdagen og helligede den". Meget ofte anføres tolkninger af samme ord eller sammenhæng af formelen אָמַר ה' (et andet ord, en anden mening, tolkning)

Interpretation som aktualisering

Et vigtigt hermeneutisk princip er dette, at Skriftens budskab og indhold gennem udlægning skal gøres levende og nutidigt. At Torahen rummer alt betyder også, at den gennem udlægning kan bringes til tale til enhver given tid. Hermeneutisk bliver dette muligt gennem anvendelsen af principerne om flere betydninger i hvert skriftord og om flertydig fortolkning. Aktualiseringen kan i snæver forstand indebære nye lag i fortolkningen, som tager konkret stilling til tidsaktuelle spørgsmål. I videre forstand er al midrashisk udlægning aktualisering af den bibelske tekst.

Midrash som oversættelse (Implicit midrash)

Oversættelsen af bibelen fra hebraisk til henholdsvis aramæisk i targumerne og græsk i Septuaginta er mere end blot ordret oversættelser. Princippet om stadig aktualisering af skriften gen-

nem fortolkning er nemlig her et væsentligt motiv. Oversættelsen skal ikke blot gennem ordlyden, men også meningen i Skriften. Såvel targumerne som Septuaginta indeholder ikke blot de grundlæggende midrashiske strukturer, men også mange midrashiske temaer og traditioner.

DEN DYNAMISKE STRUKTUR

Mestrene i Isral skulle, siger J. Bon-sirven(14), forene de to tilsyneladende modstridende forpligtelser, nemlig på den ene side at afstå fra at føje noget

til den guddommelige lov, som allerede rummer alt, og på den anden side at tilpasse denne lov til enhver ny situation. De løste modsætningen gennem eksegesi.

Vi har set, at den rabbiniske fortolkningskunst på flere forskellige niveauer netop fremstår som i et dynamisk spændingsfelt mellem det afsluttende og det kreative og mellem det enkelte og det avancerede, mellem selve bogstaven, den komplette åbenbaring fra Sinai og fortolkningen og aktualiseringen heraf og mellem en enkelt og umiddelbar midrashisk tolkning og en mere avanceret og fler-tydig midrashisk tolkning.

Den midrashiske hermeneutik karakteriseres af en ganske særlig dynamik, som vel at mærke ikke tillader en uhemmet og løbsk udvikling i fortolkningen, men som netop består i, at fortolkningen, hvor fri og vildtvoksende den end kan forekomme, holdes fast på sit udgangspunkt i Skriften.

Gerhardsson har sterkt understreget den positive spænding mellem på den ene side tendensen til at sikre og bevare den skrevne Torahs tekst med bemærkelsesværdig præcision og på den anden side tendensen til rig variation og opfindsomhed i fortolkningen, og at denne sidstnævnte tendens ikke føre til desavouering af Skriftens enkle mening.

Rabbinerne anså Skriftens bogstav og Skriftens ånd som lægene og sjæl forstået ikke som modsætninger, men således, at ånden giver bogstaven liv og lever gennem bogstaven.

D. Weiss (15) har påpeget, at det særlige kendetegn for den rabbiniske ekse-

gese netop er, en nødvendig spontanitet, som kun er befrugtende, sålænde den spændes ud på loven og bogstaven.

Som konstitutive elementer i den midrashiske hermeneutik nævner I. L. Seeligmann(16) den overordnelige smidighed, som karakteriserer fortællingen og det litterære motiv i bibelen, den semitiske henholdsvis hebraiske ånds element af leg (Spielelement), en udpræget evne til at tilpasse tanker og forestillinger, som stammer fra et andet sted eller en anden tid til egne forhold og endelig den voksende bevidsthed om den bibelske kanon.

Ordene leg, smidighed og tilpasnings-evne anvendt som positive bestemmelser for den midrashiske hermeneutiks grundlæggende karakter forekommer os at være særdeles velvalgte og rammende.

Vi har netop i vore undersøgelser konstateret, at flertydighed og elasticitet er væsentlige elementer i den midrashiske hermeneutik. Ligeledes har vi konstateret, at rabbinerne tilsyneladende var mestre i at anvende nye og udefrakomende tolkningsmetoder uden at forråde hverken Skriften eller den specielle traditionsbundne, jødiske tolkning heraf. De nye metoder blev tilpasset de havdvundne og grundlæggende principper for fortolkning og ikke omvendt.

Bonsirven har qua sin grundige og over-skuelige fremstilling leveret et særdeles verdifuldt materiale til forståelsen af den rabbiniske hermeneutik. Hans afsluttende bemærkninger vidner imidlertid om, at han ikke ser dobbeltheden og dynamikken i den midrashiske skriftudlægning som positiv og befrugtende, men derimod som selvmodsigende og uacceptabel. Med denne kritik giver Bonsirven udtryk for en holdning til den jødisk-rabinske skrifttolkning, som er udbredt blandt kristne teologer.

Bonsirven sammenfatter i den første del af sin konklusion sine analyser og beskriver den rabbiniske eksegese som et fænomen, hvis fundamentale kendetænder er skriftbundetheden(17). Efter at have opregnet en række kvaliteter går Bonsirven over til at beskrive, hvad han mener der er skævhederne og manglerne(18).

Den rabbiniske eksegese må nemlig med næsten naturbunden nødvendighed udvikle sig til literalisme,

en afguderisk bogstavskult, der for den halaktiske fortolknings vedkommende ytre sig som en overdreven kauistisk tendens og for den haggadiske fortolknings vedkommende som en frodigt fabulerende tendens. Tolknings baseret på elementer i teksten, som tilsyneladende er revet ud af sin sammenhæng, betegner Bonsirven som "en undertiden latterlig og uintelligent litteralisme". Rabbinernes ofte frie omgang med de bibelske tekster betegner han som "frihed til selviske formål". Den meget omfattende anvendelse af analogien som princip i fortolkningen omtaler han som en vej, der mere end noget andet føre til vilkårlighed og fantasi.

Spørgsmålet er, hvad kan berettige en så negativ bedømmelse af den rabbiniske eksegese. Vi vil her nøjes med at fastslå, at resultatet af en bedømmelse altid er afhængig af de kriterier, som lægges til grund for den, og på den baggrund mistænke Bonsirven for ikke i tilstrækkelig grad at have søgt at forstå den særlige dynamik, som kendetegner midrashisk hermeneutik og for i stedet i sin kritik at have været ledet af en forudindfattet holdning til rabbinismen baseret på moderne hermeneutiske idealer. Charlotte Klein(19) angriber i stærke vendinger den grundholdning blandt førende kristne teologer, at man betragter den intertestamentale jødedom som en størrelse, der mere og mere stivnede i legalisme og bogstavskult, og som endeligt ophørte med at eksistere efter år 70. Hun ser betegnelsen "Spätjudentum" og "Jüdische kulturgemeinde" som udtryk, der i sig selv rummer denne anskuelse af jødedommen. Klein nævner i denne forbindelse bl.a. Bonsirven.

Vanskeligheden ved at bringe begrebet midrash på en formel og give det en definition skyldes i høj grad, at det er en mangefacetteret størrelse. Dette hænger nøje sammen med, at der er tale om en funktional og ikke en teoretisk hermeneutik. Der er tale om en hermeneutik, hvor det virkelige tyngdepunkt ligger i Skriften, som skal udlægges, og ikke hos fortolkeren, som udlægger og som derfor meget vanskeligt lader sig systematisere. Komponenterne i den midrashiske hermeneutik udgør en mosaik, og kun når den anskues i sin helhed, kan den ses i sin autencitet.

Samtidig er den midrashiske hermeneutik i sin kompleksitet struktureret efter et enkelt mønster. På baggrund af vore undersøgelser er det blevet klart, at den teleskopiske struktur, som den jødiske åbenbaringsforståelse grundlæggende afspejler, på flere planer kan iagttages at gennemstrømme skriftudlægningen og dens mangearterede nedslag.

UDBLIK - ET APPENDIKS

Afslutningsvis vil jeg kort omtale nogle af de mange perspektiver, som et studium af den rabbiniske skriftudlægning rummer, for herved at vise, at et sådant studium ikke blot er udtryk for en perifer særinteresse.

Vi vil gerne være bibeltro, og vi ofre megen energi på at strides om, hvem der lever bedst op til denne betegnelse. Unægteligt er bibelsynsdebatten efterhånden karakteriseret af en noget forstenet brug af bestemte fraser og vendinger. Vi bliver nødt til at indrømme, at vi ofte slet ikke ønsker at være eller kan være åbne overfor Skriftens sprog og indhold. I meget vid udstrækning er det dogmatiske sætninger og tankegange, som bestemmer skriftforståelsen og -udlægningen og ikke omvendt.

Som værn mod en bibelforskning, der foregår på modernistiske og sekulære præmisser, er det i høj grad væsentligt påny at skabe interesse for Luthers skrifter og specielt hans bibelfortolkninger. Alligevel må vi i sandhedens interesse søge længere tilbage. Vi må interessere os åbent og ærligt og seriøst for Jesu og apostlenes eget miljø og forsøge at forholde os sundt kritisk - ikke til skriften, men til senere tiders fortolkninger og tankegange.

Jeg vil her pege på to konkrete problemer, hvor studiet af den midrashiske hermeneutik har betydet en helt afgørende åbning i mit eget syn.

Luther og flertydigheden

Det midrashiske princip om bevægelighed og flertydighed i skrifttolkningen kan synes at stå som en diametral modsætning til Luthers stærke tale om

Skriftens ene og enkle mening. Dette er imidlertid ikke tilfældet. For det første må vi erindre, at Luthers front var vendt mod den skolastiske anvendelse af bl.a. den firfoldige skrifttolkningsmetode quadriga, og at det her ikke først og fremmest var flertydigheden, men den allegoriske fortolkningsdesavouering af den enkle og bogstavelige mening i Skriften, som han angreb.

Fejlen, som Luther begik, var, at han hævdede og krævede, at Skriftens enkle mening overalt skulle være Kristus. Dette er i GT langt fra altid tilfældet. Tværtimod er Kristus her oftest at finde på bunden af Skriften - som den hemmelighed, der nu iflg. Paulus i Kolossenserbrevet er blevet åbenbaret. Kristus er der, overalt, det er sandt. Men det udelukker ikke Skriftens fylde og fortolkningsmuligheder. Det afgørende i den midrashiske tænkning er, at de enkelte meninger og betydninger og fortolkninger ikke er i modstrid med hinanden og opfattes som indbyrdes modsætninger, men i stedet som en harmoni, en helhed en fylde. Det er jo det der er så ødelæggende i den nyere historisk-kritiske udlægning: opsplitning, atomisering, alt gøres op i modsætninger, som spilles ud mod hinanden. Og Skriftens enkle mening opgives, teksterne afmytologiseres. Med andre ord Allegoresen er genindført.

Et uopgiveligt midrasisk princip er netop, at Skriftens første og enkle mening aldrig opgives. Af helt central og afgørende betydning er dette for vort syn på Det nye Testamente. Uden denne dynamik i den hermeneutiske tænkning er det ikke muligt for kirken at fastholde andet end nogle få deciderede kristologiske afsnit i GT.

Tradition og redaktion

Som bibeltro teologer og som hørende til på kirkens højrefløj er vi inopdet med skepsis overfor den historiske kritiks metoder. Arbejdet med den midrashiske hermeneutik har vist mig, at denne skepsis i høj grad er berettiget, men også, at vi burde anstrenge os lidt mere for at finde ud af, hvad det egentlig er, vi skal være skeptiske overfor. For mig at se er det farlige og ødelæggende ved den moderne kritik som ovenfor antydet dels dens opsplittende og modsætningsøgende karakter og dels dens desavouer-

ing af Skriftens enkle mening. Hvad der derimod ikke er farligt, tværtimod uomgængeligt og sandt, er de bibelske forfatteres frie og midrashiske anvendelse af de fleste og omhyggeligt bevarede traditioner og overleveringer. Vil vi ikke indrømme denne spænding mellem bundethed og frihed, mellem fæks. tradition og redaktion i de bibelske skrifter, så havner vi, det tør jeg nu indrømme, i den samme grøft som kritikken, hvor vi nemlig men vold og magt vil havde en videnskabelig, matematisk, filosofisk stringens i Skriften, som er helt i modstrid med dens karakter af levende Gud-mennesketale.

Tilslidst vil jeg opremse en række andre områder, hvor studiet af den midrashiske hermeneutik truer med at sprænge mine begreber og horisonter: Forholdet mellem NT og GT, mellem jødedom og kristendom, mellem jødekristerne og hedningekristerne elementer i kirken, spørgsmålet om lovforståelsen i NT, om Jesu forhold til farisæerne, om de bibelske teksters egenverdi og derved omsætning i forkyndelsen etc..

NOTER:

1. På "Europäischer Bekenntnis-Konvent's forårskonvent 1980 i Frankfurt A.M.
2. M.Jastrow: A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature.
3. B.Gerhardsson: Memory and Manuscript. Kbh. 1964 s. 234.
4. Tannaiter betegner de rabbiniske lærde fra perioden mellem Rabbi Hillel og færdigredigeringen af Misnah (c.200-200 e.Kr.). Amoraier betegner de rabbiniske lærde fra perioden mellem færdigredigeringen af Misnah og færdigredigeringen af Talmud (ca. 200-600 e.Kr.). Tilsvarende tales om tannaitisk og om oraitisk tid.
5. L.Dobschütz: Die einfache Bibelexegese der Tannaim. Halle 1893 s.47.
6. Talmudtraktaten Sabbatim 63a.
7. R.Loewe: The "Plain" Meaning of Scripture in Early Jewish Exegesis. I: Papers of the Institute of Jewish Studies London. Jerusalem 1964 s.158.
8. H.L.Strack/G.Stemberger: Einleitung in Talmud und Midrasch. München 1982.
9. Gerhardsson: Memory and Manuscript s.66.
10. W.Bacher: Die Exegetische Terminologie der jüdischen Traditionsliteratur. I, Leipzig 1899 s. 151 (II, Leipzig 1905).
11. C.F.Keil/F.Delitzsch: Commentary on the Old Testament, Vol.I. Grand Rapids 1976 s.472.
12. H.S.Hirschfeld (Der Geist der ersten Schriftauslegungen, oder : Die haggadische Exegese. Ein Beitrag Zur Geschichte der Exegese und Zur Methodologie des Midrasch. Berlin 1847.) har den tese, at udlægningen skal klargøre dunkel Skrift, og at den derfor ikke er nødvendig, hvor Skriften er klar (s.184ff). En sådan opfattelse synes at bero på en grundlæggende misopfattelse af midrash. Samme opfattelse giver R.Bloch (R. Bloch: Methodological Note for the Study of Rabbinic Literature. i: Approaches to Ancient Judaism. Brown Judaic Studies I. Michigan 1978. s.51-60) udtryk for, når han siger: "As opposed to literal axolanation, Called pesat, the term midrash designates an exegesis which moves beyond the simple and literal sense in order to penetrate into the spirit of Scripture; to scrutinize the text more deeply and draw from it interpretations which are not always immediately obvious. (s.31).
13. Midrah Sifre til Num 15,31.
14. J.Bonsiven: Exégese Rabbinique et Exégese Paulinienne. Paris 1939 s.13.
15. D.Weise: Towards a Theology of Rabbinic Exegesis. i: Judaism 10. (1961). s.13-20
16. I.L.Seeligmann: Voraussetzungen der Midraschexegese. i: Supplements to Vetus Testamentum Vol.I. Congress Volume. Copenhagen. (1953). s. 150-181.
17. Bonsirven s. 252ff.
18. Bonsirven s. 257ff.
19. C.Klein: Theologie und Antijudaismus. München 1975.

Om homoseksualitet

BIRGER MADSEN, STUD. THEOL. ÅRHUS

Har kirken ikke andet at skændes om, kan den altid tage debatten om homoseksualitet op af skuffen og puste liv i den igen. Dette sker med jævne mellemrum, foranlediget af forskellige begivenheder. I denne debat kommer der lidt af hvert op til overfladen, såvel rene teologiske interesser som alle mulige former for fordømme og følelsesbestemte reaktioner, både fra kirkelig og ikke-kirkelig hold.

Problemet med en debat om et sådant ømtåleligt emne er imidlertid, at den så let afspores fra det, der kristeligt set må være hovedsagen: Hvordan tjener jeg som kristen, og vi som kristen kirke, de mennesker, der har et homoseksuelt problem. Det teologiske problem i debatten må klarlægges, og man må på det grundlag, man her finder mest holdbart, indtage en personlig holdning til spørgsmålet. Men holder vi op med at reflektere over problemet, når vi er kommet til klarhed over vor teologiske stilling, lader vi de mennesker i stikken, for hvem homoseksualitet er et reelt problem. Derved kommer vi let til at fremturre som de triumferende skriftkloge, der i enhver diskussion kan sable alle andre ned, men som er ligeglade med den nødlidendes behov. Jesu holdning til disse er tydelig at læse i Ny Testamente.

Som kristne må vi derimod fuldt så meget lægge vægt på *gerning* som på *holdning*. Det betyder, at vor principielle stillingtagen til homoseksualitet kun er det nødvendige *grundlag* for at tjene den enkelte homoseksuelle, vi møder på vores vej, som lægmand eller som præst og sjælesørger.

HOLDNING FORPLIGTER

Det jeg med andre ord siger er, at det forpligter at have en holdning til homoseksualitet, hvis man da arbejder ud fra et kristent etisk grundlag. Fascisten kan nøjes med at fordømme og den liberale kan nøjes med at godtage uden i øvrigt at engagere sig yderligere i problemet. Men en ansvarlig kristen kan ikke nøjes med dette: Hvad enten man som kristen er for eller imod homoseksualitet, forpligter ens holdning til at handle. Hvis man, som f.eks. Johannes Aagaard, mener kristeligt at må forsvare homofili, indebærer dette en forpligtigelse. Hans detaljerede syn på problematikken er ingenlunde en bloc goutering af al homoseksualitet, idet han skarpt tager afstand fra den religiøst motiverede udøvelse, som der tales om i Rom. 1. Men han mener at finde visse homofile parforhold, som han ikke kan fordømme. Det er de parforhold, hvor to mennesker på homofilt grundlag i holdninger og handlinger lever det liv, som også den heterofile kærlighed består af: "at holde sammen, at leve sammen, at arbejde sammen, at holde om hinanden, at trøste hinanden, at opmuntre hinanden, at kærtegne hinanden, at revse hinanden, at lære af hinanden, at love af hinanden."

Der er en del problematiske ting i denne holdning, som gør, at man fra evangelikalt hold ikke har set sig i stand til at acceptere dette standpunkt, idet man

ud fra Bibelens tale finder, at det afgørende i denne sag er, at den seksuelle kærlighed er kvalificeret ved udelukkende at være et forhold mellem en mand og en kvinde i ægteskabet - og det som følge deraf ikke giver mening at tale om homoseksuel kærlighed. Dette skal vi ikke komme nærmere ind på her, men relevant for denne sammenhæng er det, at det notorisk set er en forsvindende lille del af de homofile, der er i stand til at leve dette ideelle parforhold, som er en forudsætning for forsvaret. Langt de fleste er henvist til et usselt og forkrøblet liv i flygtige og kærlighedsløse parforhold, hvor de med hele deres liv bliver ofre for deres seksualitet, idet deres forhold til andre af samme køn udelukkende bestemmes af det seksuelle frem for det, man i det hele taget er som menneske - og frem for alt som kristen.

Disse mennesker trænger mere end nogen andre til hjælp, beskyttelse, vejledning, irettesættelse, omsorg og kærlighed fra den kristne broder eller søster, der er fortalere for et homofilt parforhold. Ellers har de kun en minimal chance for at komme til at få en velafbalanceret tilværelse, hvor deres seksualitet bliver bragt ind i de rette proportioner. En uengageret godkendelse af deres homoseksualitet er at lukke dem ind i et helvede, som intet menneske er skabt til at leve i!

På den anden side forpligtiger det i allerhøjeste grad, hvis man ud fra sit teologiske grundlag ikke mener at kunne acceptere homoseksuelle forhold af nogen art. Denne holdning er ikke blot intetsigende teologi, men får ganske alvorlige konsekvenser for den kristne homoseksuelle, som ønsker at være tro mod det bibelske grundlag, denne holdning er dannet af. Han kommer i konflikt med det, han fornemmer som sin dybeste og mest ægte natur og kastes ud i kampen mellem bibelsk sandhed og personlig tilbøjelighed. Alt for få homoseksuelle er i stand til at klare denne konflikt alene: Nogle ser sig derfor nødsaget til at leve et hyklerisk dobbeltliv, hvor man i de kristne cirkler tager en smilende maske over den rynkede pande - men i det skjulte lever som aktiv homoseksuel. De har en klar og præcis fornemmelse af, at det er klogest ikke at afsløre noget som

helst af det problem, der er en daglig kamp for dem.

Andre, der ikke ønsker eller ikke kan klare at leve dette dobbeltliv, tager den naturlige konsekvens at forlade enhver kirkelig sammenhæng, hvor de møder denne fordømmelse. Og på trods af deres dybe åndelige behov tvinges de til at leve uden det fællesskab, som virkeligt giver livet mening: Kristi legeme. Uden dette legeme er enhver sand kristentro umulig at opretholde. Dette skal kombineres med, at de homoseksuelle miljøer, som nu i høj grad bliver deres omgangskreds, ofte er præget af ateisme eller synkretisme - og bestemt ikke af kristendom.

Endnu mere tragiske hændelser kan forekomme: Pludselig er der en af menighedens aktive og venlige mænd, der har begået selvmord. I hans afskedsbrev stod der, at han ikke længere kunne klare presset mellem at være kristen og homoseksuel. Han tog den sidste udvej. Dette behøver vi ikke at udpensle yderligere. For helt klart er det, at hvis den "bibtro menighed", der er imod enhver homoseksuel udfoldelse, ikke tager sit pastorale ansvar op over for de mennesker, der ønsker at leve som kristne, men som har et problem med homoseksualitet, er der meget stor sandsynlighed for, at man tilsligtet eller utilsigtet kommer til at forstøde denne gruppe fra kirkens fællesskab - og dermed fratager dem enhver chance for at leve et meningsfuldt liv.

PASTORALT ANSVAR:

Vi skal i det følgende se lidt på dette pastorale ansvar, enhver teolog/præst/lægmand, der ikke kan acceptere homoseksuel udfoldelse, må forpligte sig til at tage på sig og gennearbejde. Jeg vil ikke på nogen måde foregøgle, at denne gennemgang skulle være tilstrækkeligt grundlag til at arbejde ud fra. Pas på ethvert hæfte, der på 10 sider kan fortælle dig "hvad enhver kristen bør vide om homoseksualitet". Hvis man tror, at man ved at læse en sådan fremstilling er i stand til at hjælpe med et så dybtgående problem, har man ganske enkelt svigtet det pastorale ansvar. Derfor går jeg i det følgende helt bevidst *ikke* ind i en uddybende behandling af problemstillin-

gerne, men nævner her kun nogle af de fænomener, man må tage hensyn til. Det er så op til den enkelte læsers ansvarlighed virkeligt at sætte sig ind i problemerne og deres løsning.

PROBLEMETS OMFANG

For de fleste mennesker - og kristne især - synes spørgsmålet om homosexualitet at være et helt perifert minoritetsproblem. Forbavsende få mennesker kender eller har talt med mennesker, der åbenlyst praktiserer homosexualitet. Så hvorfor hidse sig op over sådanne småproblemer?

Statistik og forskning fortæller os imidlertid noget andet. Man må regne med, at 4% af alle mænd altid har følt og opfattet sig som homoseksuelle. Andre undersøgelser foretaget af pro-bøsse organisationer siger, at tallet er helt oppe på 10%, men dette er dog nok overdrevet. Derimod er det mindre tvivlsomt, at ca. 50% på ét eller andet tidspunkt har haft homoseksuelle oplevelser. Det viser sig altså, at vi taler om en ganske stor gruppe mennesker i vort land. Hvis statistikkene holder, skulle der altså være ca. 5 mænd med homoseksuel orientering på MF i Århus. Har du mødt dem og talt med dem om deres problem? - Tør de overhovedet dele deres problem med andre? - Eller er de-der slet ikke, fordi de er bange for at møde en mur af uforstand og manglende medlidenhed, hvis deres seksualitet blev kendt?

Der er to grunde til, at problemet synes så lidt kendt for de fleste: 1) Det er stadigvæk et tabu for de fleste, hvorfor de holder mund og kæmper med problemet på egen hånd. 2) De, der er mest aktive som homoseksuelle, har en så radikal anderledes livsstil, at de danner deres egen lille subkultur, som udeforstående aldrig kommer i kontakt med, men kun har hørt om som nogle mærkelige mennesker, der vistnok holder til i Knabrostræde i København.

Ud over dette kvantitative omfang er der for os spørgsmålet om, hvor svært det er for den enkelte at forlade den homoseksuelle livsstil? Der er under alle omstændigheder tale om en lang og hård kamp, som kræver megen hjælp, forståelse og støtte, hvis den skal give positive resultater. Men selv da er det svært: En ex-homoseksuel fra San Francisco, Frank Worthen har et

stykke nord for byen grundlagt et center, der hedder *Love in Action*, hvor man hjælper hundreder af mennesker, der er dybt indviklet i homosexualitet ud fra denne svøbe. Dette sker under de mest ideelle forhold, man kan tænke sig, ledet af folk, der selv har stået med problemet. Men selv under disse ideelle forhold er det kun ca. 50% af dem, der ud fra en bibelsk overbevisning om det syndige og livsødeliggende i homosexualiteten, når frem til en virkelig frigørelse!

Disse tal og oplysninger skal motivere os til som kristne at ruste os til tænderne for på den mest effektive og omsorgsfulde måde at kunne *hjælpe dem, der ønsker hjælp*.

HVEM KAN DU SOM KRISTEN HJÆLPE?

Der er ganske skarpe grænser for, hvem du som kristen kan hjælpe ud af homoseksualitet. Langt de fleste vil afvise enhver tale om at "skulle have hjælp til dette problem". De opfatter sig som normale mennesker, der lever en helt autentisk alternativ livsstil, som ingen skal komme og blande sig i. De mest radikale af disse har organiseret sig i bevægelser som *Foreningen af 1948* og *Bøssernes befrielsesfront* for på denne måde at beskytte sig mod ydre overgreb.

Det nytter intet, at du som kristen præst her stiller dig op med Bibelen i hånden og siger til disse, at "det må man altså ikke". Det vil kun udvirke foragt og yderligere styrkelse af deres fordomme om, hvad kristen dom er. Det er mig teologisk og pragmatisk set umuligt at forstå, at nogle kristne kan mene, at denne ensidige lovforkyndelse af Bi belens dom over homosexualitet skulle være vejen til omvendelse og udfrielse for den ikke-kristne. Jeg har aldrig hørt om nogen kirkefremmed, der på dette grundlag er blevet hjulpet.

Hovedreglen må være, at der hos den homoseksuelle selv må være et stærkt, bibelsk motiveret ønske om og længsel efter at blive befriet fra denne livsstil. Dvs. at du umiddelbar kan hjælpe den oprigtigt troende kristne ind for din egen evangelikale tradition, som er overbevist om, at Guds ord har noget at sige på dette område - og som ønsker at adlyde de te ord. Dette er den gunstigste udgangsposition, man kan tænke sig, selvom kampen ikke dermed behøver at blive lettere.

De mennesker, der ikke har denne overbevisning, men som opsøger dig, fordi de oplever deres homoseksualitet som et problem, de ønsker at blive kvit, må du først lede til en personlig tro på Jesus Kristus. Uden dette grundlag er der intet at arbejde videre på. Dvs. at du må forkynde evangeliets frelse for syndere. Lad være med at fixere på hans seksualitet som *synden*, for da kommer du let til kun at frelse hans seksualitet og ikke det han er som *menneske*. Men du kan bruge hans seksualitet til at illustrere det behov, vi alle har for frelse.

Først når han er blevet overbevist om Guds nåde, giver det kristeligt set mening at begynde at lede ham ind i Bibelens tale om homoseksualitet og på den måde lade Guds ord føre ham til overbevisning om denne konkrete synd. Her er det vigtigt, at du selv teologisk er klar over, hvad du mener, for at du kan tale med overbevisning. Det teologiske grundlag skal vi ikke komme ind på her. Men jeg vil blot advare mod ensidigt at bruge Moselovens fordømmelse, hvilket ud fra et luthersk skriftsyn er tvivlsomt. De nytestamentlige skriftsteder skal også benyttes med omhu. Personligt finder jeg den skabelsteologiske begrundelse mest velegnet: Vi blev skabt som mand og kvinde.

Først der, hvor den homoseksuelle selv er engageret og motiveret af det bibelske grundlag og en personlig Kristus-tro, kan du som sjælesørger begynde at hjælpe og vejlede ham mht. hans seksualitet. Du kan ikke sætte ham fri på grundlag af din egen holdning til problemet.

AIDS

Hvis evangelikale kristne i det hele taget danner en profil udadtil, kan man i dag opleve at blive besøgt af homoseksuelle, der uden nogen kirkelig interesse i øvrigt opsøger disse kristne for at få hjælp til at komme fri af dette problem. Dette skyldes den frygtede sygdom AIDS (Achieved Immune Deficiency Syndrome), der i de sidste år har spredt sig med stor hast. Det er en sygdom, som nedbryder legemets forsvarsmekanismer mod enhver sygdom, hvilket fører til den sikre død for de fleste, der pådrager sig den. Man smittes gennem en overførsel af sygdommen ved slimhinderne.

Denne sygdom rammer hovedsageligt homoseksuelle, selvom enhver, der lever et løssluppet sexuliv står i fare for at få den. Men i Danmark har alle konstaterede tilfælde indtil

nu været at finde hos homoseksuelle. - I San Francisco har denne forfærdelige sygdom ført til, at mange nu søger væk fra den homoseksuelle livstil pga. frygt for at blive smittet. Dette har ført til, at de kristne centre, der tilbyder hjælp på dette område, er blevet ganske overbeholdede.

Men her som i enhver anden situation gælder det, at vi som kristne ikke skal hjælpe menneske: på grundlag af deres frygt, men Guds frigørende kærlighed skal være det fundament, som også disse mennesker skal bygge deres tilværelse på. Derfor må du ikke udnytte deres situation, men som det første føre dem til Kristus.

MYTERNE MÅ AFLIVES

Der er visse myter fra både kristen og ikke-kristen hold, som må aflives, inden vi seriøst kan begynde at hjælpe:

Homofili er medfødt og uforanderligt. Forskere har ikke kunnet påvise nogen genetisk årsag til, at nogle menneskers seksualitet er homofil. Dette er en vigtig støtte til den teologiske begrundelse, der er vor forudsætning. Hvis man kunne påvise, at Gud havde skabt den homoseksuelle på denne måde, ville det være problematisk at fornægte ham livsstilen.

Homofilien er altså ikke medfødt eller arvelig, men er *erhvervet*. Denne erhvervelse kan starte, så snart barnet er født. Man mener, at de første timer efter fødslen kan være meget vigtige for dannelsen af seksualiteten. I hvert fald formes den i de tidligste år af barnets liv. Dette er grunden til, at mange homoseksuelle aldrig har kunnet huske sig som andet. Årsagerne til denne afvigelse er mange, og man kan ikke fastlægge noget endeligt mønster. Forholdet mellem forældre og barn er nok det vigtigste element i denne bestemmelse. Mange homoseksuelle har manglet en far eller har haft en far, der har givet dem en følelse af forkastelse. I det hele taget har barnets tryghed og oplevelse af forældres kærlighed stor betydning for en ret udvikling på dette område. Mange andre ting kan nævnes, men det er et studium helt for sig.

Da man ikke kan påvise nogen arvelig, genetisk betingelse for homosexualitet, er der god grund til at antage, at denne afvigelse kan aflæres, såvel som den kan tillæres.

Din sexualitet må leves ud. Dette er blevet en maxime for vor tid: De impulser man får, må man følge, ellers kan man blive seksualneurotiker.

Denne antagelse er kristeligt set helt forkasteligt. Enhver sexualitet skal styres og bringes ind i kærlighedens rette sammenhæng mellem mand og kvinde. Også den heterosexuelle må styre sin sexualitet. Erfaringen har vist, at mange mennesker, som har afstået fra at leve deres sexualitet ud, har været både skabende og sunde personligheder, mens mange af dem, der har ladet sig styre af deres "impulser" såvist ikke har undgået neuroserne.

Homosexualitet er speciel slem synd. Det er korrekt, at man i Bibelen finder meget hårde domme over homosexualitet. Men det gør man over så meget. Det er her værd at bemærke sig, at homosexualitet i f.eks. Rom. 1 nævnes sammen med et lastekatalog indeholdende synder som misundelse, hovmod og pral. Vi har ingen ret til at sætte disse synder lavere end homosexualitet. I dette perspektiv trænger homoseksuelle ikke mere til omvendelse og frelse end enhver anden.

Når man bare bliver kristen, løses problemet automatisk. Denne påstand er der ingen som helst hold i. Kun i meget få tilfælde ser man, at homoseksuelle, der bliver kristne, straks løses fra deres problem. For de få, det sker for, ses det ofte, at trangen vender tilbage i løbet af nogle år. At blive kristen er kun *grundlaget* for seriøst at kunne begynde at arbejde sig ud. Og her kræves der gode kristne venners omsorg og støtte.

SJÆLESØRGERENS OPGAVER

1. FORSTÅ

Det er vigtigt, at den heterosexuelle kristne sjælesørger virkelig forstår problemet til bunds. Det er nødvendigt med en klar definition af, hvad homosexualitet er, da mange let kommer til at stemple sig selv som homoseksuelle, skønt de ikke er berettiget til det i følge definitionen. Dette le-

der dem ind i en homoseksuel livsstil.

Lawrence J. Hatterer har i bogen *Changing Homosexuality in the Male* givet følgende definition af den homoseksuelle: "One who is motivated, in adult life, by a definite preferential erotic attraction to members of the same sex and who usually, but not necessarily, engages in overt sexual relations with them." En sådan definition sætter visse klare grænser at arbejde indenfor.

Men dette er ikke nok til at give os en virkelig *følelse* af dette fænomen. Det er den udenforståendes kolde, nøgterne betragtning. Som redskab til at komme til en dybere forståelse af dette liv kan jeg anbefale den svenske filosof Pontus Wikner's *Psykologiske selvbetendelser*. Han var et sandt Kristus-troende menneske, der hele livet kæmpede med homosexualitet uden at kunne komme fri. Efter hans død fandt man dette skrift, der gripende skildrer de kvaler og de lidenskaber, der rører sig i den homoseksuelle. Man skal være noget af en hård negl for ikke at sidde med en dyb sympati og medfølelse efter at have læst denne bog.

Når man har forstået homosexualiteten som fænomen, må man lære de forskellige stadier, den homoseksuelle kan befinde sig i. Det, at én siger: "Jeg er homoseksuel" fortæller kun lidt om ham. Man må stille nogle kvalificerende spørgsmål til denne udtalelse: Skyldes denne selvforståelse den faktiske *adfærd*? Hvordan begyndte denne adfærd? Måske fordi der ikke var mulighed for anden sexuel tilfredsstillelse (fangsel, militærlære)? Vigtigt er det at klarlægge oplevelser tilbage i barndommen. Dette kan ske ved, at man får vedkommende til at nedskrive hele sin livshistorie.

I hvilken grad er *psykisk respons* (defineret som "sexuel stimulation forårsaget af visuel perception eller fantasiforestillinger") udviklet? Psykisk respons er også det, man kalder "homoseksuel orientering" og som mange påstår at have haft "så længe de kan huske". Men man har ikke den voksnes fuldt udviklede erotiserede psykiske respons så længe man er lille. Der er altså sket en udvikling fra det barnlige stadium. Man kan spore denne udvikling i trangen til at sammenligne sig med andre, hvilket kan føre til beundring af andre, der så kan vende sig til misundelse. Misundelse fører til ønsket om at

besidde og til slut fortære andre. Denne stærke længsel bliver på et eller andet tidspunkt eroticeret, hvilket så endelig kan føre til homoseksuel psykisk respons. Homoseksuel udfoldelse har altså ofte mange års planlægning og fantasier bag sig.

Er den pågældende kommet ind i den homoseksuelle livsstil, fordi han her endelig fandt en *identitet*? Måske har han fra et tidligt tidspunkt i tilværelsen følt, at han var "anderledes" end andre mennesker. Han behøver ikke at have følt homoseksuel tiltrækning eller praktisere homofili. Men måske synes vedkommende bare ikke, at han passede så godt ind i den heterosexuelle verden. "Altså må jeg være homoseksuel!" - At finde en identitet at leve i er uhyre vigtigt for ethvert menneske. Men det er tragisk, hvis man kommer til at identificere sig med noget, man egentlig ikke er.

Har vedkommende givet sig helt over til en homoseksuel *livsstil*, hvor han er gået ind i den homoseksuelle subkultur for der at finde den accept, han ikke kan finde andre steder? Eller prøver han at begå sig i den heterosexuelle verden for så kun at tage nogle flygtige afstikkerre til det homoseksuelle miljø?

Svar på alle disse spørgsmål skal være med til at give et indtryk af, hvor den homoseksuelle broder, der søger hjælp hos dig, er nu. Dette er af betydning for den måde, du kan hjælpe ham på.

2. VEJLED MED DYNAMISK OVERBEVISNING

Et klart teologisk fundament og en virkelig dyb forståelse af homoseksualiteten som fænomen samt en præcis forståelse af, hvor den pågældende befinder sig i denne komplicerede verden, er meget vigtige forudsætninger for at kunne vejlede med dynamisk overbevisning. Du får ikke en homoseksuel til at gøre noget, du ikke selv tror på. Derfor må du hele tiden være klar over, hvad du gør.

På dette punkt træder nu hele arsenalet af mekanismer i bibelsk sjælesorg i værk. Det er for omfattende at komme ind på disse mekanismer her, men gør brug af det, du har lært på dette område. Vigtigt er det, at du hele tiden fjerner den homoseksuelles fixering fra *fysik* til *ånd*. Det er i sidste ende ikke dine psykoterapeutiske

evner, det kommer an på, men at vedkommende bliver sat ind i Helligåndens livsstrøm, hvor Guds rige bliver det vigtigste for ham. Dette må være den helende erstatning for den selvdestruktive livsstil.

Et enkelt nota bene: Brug aldrig etiketten "homoseksuel" eller "homofil" over for vedkommende. Denne term beskriver en identitet for ham. Og denne identitet er kristeligt set alt for snæver for et menneske. Et kristent menneske er ikke primært homo- eller heterosexuel, men først af alt et menneske og frem for alt ved troen et *Guds barn*, fyldt med Guds Ånd. Man er straks et godt stykke på vej, når man får den pågældende til at forstå sig selv i denne kontekst. Dermed er han rykket ud af den homoseksuelle ghetto og sat ind i Guds rige, Kriste legeme her på jorden, hvor han har brødre og søstre til kompromisløst at elske sig.

DEN HOMOSEXUELLE OG KIRKEN

At dette afsnit placeres til sidst i denne gennemgang skal ikke forstås som om det er underordnet aspekt, men nærmere som et klimaks. For inden vi overhovedet begynder at tale om at hjælpe mennesker, der har et homoseksuelt problem, har vi som kirke behov for at bekende vor synd over for de mennesker, vi har svigtet og vist så megen uforstand over for. Vi har helt ukristisk overtaget meget af den verdslige fjendtlighed overfor de homofile. Vi har i retfærdighedens navn kastet omkring os med skriftsteder, hvor Jesus i stedet ville have tilbudt et fordomsfrit venskab.

Problemet "homoseksualitet" må først og fremmest begynde med problemet "kirkens homofobi", et ord, der er opfundet af bøssebevægelsen til at betegne den neurotiske frygt, som mange viser over for homoseksuelle. Denne homofobi har været medvirkende til at skubbe tusinder af homoseksuelle ind i deres egen ødelæggende subkultur i stedet for at værne dem i kirkens atmosfære af kærlighed og hengivenhed. De, der i kirken har ført ordet, har i alt for høj grad været en flok skrivebordsteologer, der ikke lever der, hvor mennesker af kød og blod er. De lever i en afsondret forstandsverden uden for deres legemer og er ikke tilstrækkelig opmærksomme på de følelser og lidenskaber, som alle skulle tjene

kærligheden. Der er en himmelråbende forskel mellem disse og den Jesus, der uden frygt færdedes blandt de mest tvivlsomme mennesker, man kunne finde. De glemmer en skøge, der tvættede Jesu fødder med sit hår og en Johannes, der lå ind til Jesu bryst ved det store måltid. Vi gør klogest i ikke at prøve at undskylde dette, men gøre bod og fatte et nyt sind.

Det tragiske er ikke blot den ukristelige holdning, kirken har indtaget, men gennem denne holdning har den afholdt den homoseksuelle fra det vigtigste middel til at føre ham ind i en afbalanceret livsstil. Der, hvor der har været fordømmelse, skulle der have været genuin kristen kærlighed, agape. Dette kærlighedsfællesskab skulle have været det sted, hvor den homoseksuelle kunne skifte sin gamle identitet ud med en sand og helende kristen identitet. Og hvis han ikke føler sig tilskyndet til at indgå i et heterosexuelt forhold, skulle kirken være det værnende fællesskab, der gav ham en fornemmelse af at tilhøre en familie samt være den familie han kunne give sit liv og sine kræfter til, alt imens han må leve som praktiserende kristen - men som ikke-praktiserende homoseksuel. Han ville her kunne realisere sit liv fuldt så godt som mange realiserer det i deres ægteskab. (- eller som mange enlige heteroseksuelle realiserer det).

Når ovenstående er skrevet i hypotetisk konjunktiv skyldes det, at vi med skam må melde, at vi næsten ikke kender til et sådant fællesskab. Selv i vore gode, evangelikale forsamlinger sidder vi halvlunkne og slukørede og hører på bunker af prædikener, men er meget uforstående overfor at gribe den nyskabende realitet, der ligger i menighedens Kristus-liv. Ikke noget under, at mange homoseksuelle foretrækker et spændende bøsse-miljø fremfor en kold kirkebænk. Vi må som kristne gøre bod for denne

lunkenhed og søge Gud for en ny forståelse af, hvad sandt kristent fællesskab i det hele taget drejer sig om m.h.t. stærke broder-søster-forhold, hvor mange følelsesmæssige behov kan opfyldes.

LØFT HOVEDERNE

Alt dette kan ligne en masse fordømmelse og bud for den, der vil have en holdning til homoseksualitet. Det er det også i en vis forstand. Men jeg håber, at jeg har fået fremstillet opgaven som så uoverskuelig, at du begynder at søge Guds styrke og visdom til denne opgave sammen med de studier, du gør dig. For i sidste instans er det ikke vore egne anstrengelser, der skal frelse verden, men de glimt af Guds riges virkelighed, som gennem os må blive formidlet til et trængende menneske.

LITTERATUR

- Har du forstået blod lidt af det, jeg har skrevet i ovenstående, vil litteraturlisten være noget af det vigtigste for dig: Gå selv videre - please!
- Pontus Wikner: Psykologiske selvbekendelser, Wøldike, 1973.
- Johannes Aagaard: De homofile og den kristne tro, KT, 1981.
- Paul D. Morris: The Shadow of Sodom, Tyn-dale, 1978.
- Michael Green m.fl.: The Church and Homosexuality, Hodder & Stoughton, 1980.
- Charles Keysor: What You Should Know About Homosexuality, Zondervan, 1979.
- John White: Eros Defiled, Inter Varsity, 1977.
- Endvidere kan man rekvirere megen god førstehåndserfaring i kristent arbejde for homoseksuelle fra Love in Action, PO Box 2655, San Rafael, Ca. 94912, USA.

Teknologi og kirke i sækulariseringens spotlight

BENNY BIRK MORTENSEN, STUD. THEOL. ÅRHUS

SÆKULARISERINGEN I DENS TRE FASER

Sækularisering betyder verdsliggørelse. I 1600-tallet blev ordet brugt i forbindelse med de verdslige myndigheders overtagelse eller ekspropriering af kirkeligt gods, fx. at overføre en klosterejendom fra kirkelig til verdslig forvaltning.

Men sækulariseringsbegrebet er blevet langt mere omfattende. Det er en åndshistorisk proces. Stadig med betydningen: Overføring fra kirkeligt til verdsligt område. For nogle et problem, en proces der må modarbejdes, for andre det eneste rigtige - at få tingene placeret hvor de hører hjemme - nemlig i verden. Men hvad er det der overføres? Som samlebetegnelser kan man sige, det er: a) Verden b) Gud og c) Mennesket.

a) Det kan lyde meningsløst at tale om verdens verdsliggørelse. Men mennesket har altid set med ærefrygt og angst på den ydre verden. Det såkaldte primitive menneske tilbad/tilbeder naturen, en holdning som findes langt ud over de "naive" naturreligioner. Med sækulariseringen er denne underdanighed i forhold til verden forsvundet. Mennesket er blevet naturens suveræne hersker. Verden er blevet et råstof eller et instrument, som kan formes og bruges efter behag. Denne sækularisering er en slags frigørelse af mennesket i forhold til verden. En frigørelse, som ikke står i konflikt til kristendommen. Denne har altid været uforenelig med panteistisk naturdyrkelse. I Gen. 1,26f står der at mennesket skal være naturens hersker - ikke dens under-

såt.

b) Som det andet rammer sækulariseringen gudstroen. Mennesket stræber efter frihed fra alt, som hersker over det, og det reagerer derfor imod kirkens åbenbaringstro og dogmatik. Og det kommer også i konflikt med gudstroen, hvilket kan føre til en fornægtelse af Guds eksistens, ateisme, eller til at Gud får en eller anden forklarings- eller nyttefunktion indenfor den af mennesket beherskede verden.

c) For det tredje rammer sækulariseringen mennesket selv. Det må fornægte skabertroen, - at mennesket er skabt i Guds billede. Det må forstå sig selv som et stykke natur for at kunne være fri af bindinger, være et suverænt menneske.

Man kan sige, at disse tre aspekter af sækulariseringen er en samlet proces, men alligevel tegner der sig en vis tidslinie, hvor de har haft deres fremtrædende plads. Renæssancetiden med sækulariseringen af verden (fremkomsten af den naturvidenskabelige metode). I det 18. og 19. århundrede er det sækulariseringen af gudstroen, der er det dominerende tema. Og først i vort årh. sækulariseringen af mennesket.

I sækulariseringsbevægelsens forskydning står tanken om 1) utopien og 2) autonomien centralt.

1) Middelalderens opfattelse var eskatologisk. Historien gik ikke gradvis fremad mod det fuldkomne, men mod en kosmisk katastrofe hvorefter Guds rige ville bryde frem.

Med sækulariseringen bevæger man sig fra eskatologi til utopi. Fuldkommenhedstilstanden realiseres ved transformation - ikke ved ødelæggelse, den bliver dennesidig - ikke hinsidig, den realiseres af mennesket - ikke ved Guds indgriben.

2) Autonomien, frihedsideen, som langt af sted gælder en selvstændighed og frihed overfor kirken, dogmetvangen, ja selve gudstroen. Autonomi-driften forsøger at stille noget andet op - troen på mennesket selv, som vi møder den i idealismen (Lessing, Hegel). Men det kunne også være en tro på menneskets nye kulturmidler, naturvidenskab og teknik. Det er egentlig først med disse, at autonomi-tanken træder igennem og sækulariseringsprocessen bliver livskraftig (det 18. årh.). Tilliden og troen går fra teologien. Videnskaben indtager Guds plads.

Alt efter hvilket moment der fokuseres på, kan man betragte sækularisering som noget positivt eller negativt. Således kan sækulariseringen af verden ses positivt, medens det, der nok ofte i kirkelige kredse menes med sækularisering, er i henseende til gudstroen og derfor opfattes negativt. Der er her en tendens til at fastlåse sig i fokuseringen på dette moment og som sådan betragte sækulariseringen som gældende "de andre".

Vi vil særligt se på det tredje moment ud fra dets centrale stilling i det 20. årh. For det 19. årh. kan man sige, at problemet var Guds død. Her er der tale om en så kraftig kulturpåvirkning, at det også gælder de kirkelige kredse. Det er blevet et alment problem, her er det ikke "de andre". Den kristne og den ikke-kristne er på mange måder i samme båd.

ET SIGNALEMENT AF TEKNOLOGIEN OG NATURVIDENSKABENS KULTURPÅVIRKENDE KRÆFTER

Vi bruger ofte udtrykket: Den tekniske og/eller industrielle revolution eller revolutioner. Det være sig i forbindelse med opfindelsen af dampmaskinen (1765), elektronikken eller atomkraften og fuldautomatiseringen. Men er der ikke bare tale om en rolig og fornuftig udvikling fremfor noget revolutionært helt andet? Ja, man kan dog se en vis forskel i den gamle tekniks statiske karakter i modsætning til den nye voldsomt accelererende teknik. Den gamle var ofte mærkelig

upraktisk, uhensigtsmæssig i modsætning til den modernes helt hensynsløse hensigtsmæssighed eller nærmest fanatiske funktionalisme. Den gamle førte ofte til luksusgenstande: Nebukadnesars hængende haver, faraoernes pyramider eller store templer og katedraler. Den nye frembringer brugsgenstande til det almene arbejds- og dagligliv. Den gamle var stærkt eksklusiv, den nye vil række dens produkter til alle og gøre alle til dens forbrugere. Skal vi sætte det ind i en bredere kulturel sammenhæng, kan vi sige, at den første passer godt ind i oldtidens platonisk farvede hinsidighedsorientering og middelalderens feudale samfundsordning, medens den moderne teknik hører hjemme i nutidens markante dennesidighedstro og dens sociale demokrati. Men den væsentligste forskel på den gamle og den nye teknik ligger nok særligt i to forhold:

1) Forskellen mellem redskab, værktøj p. d. e. s. og maskinen p. d. a. s. Værktøjet er en død ting fuldt afhængig af menneskets medaktivitet. Maskinen vil reducere den menneskelige medaktivitet til et absolut minimum. (Vi fornemmer straks en vis autonomi).

2) Den gamle teknik hentede sine impulser fra den konkrete og ret begrænsede baggrundserfaring, hvor den moderne teknik har hele den naturvidenskabelige teoretiske indsigt til sin rådighed. Det er denne alliance, der giver teknikken dens eksplosive dynamik og så væsentlige indvirkning på kulturen.

M.h.t. naturvidenskaben kan især fremhæves 3 faktorer:

1) Dens autonomi og eliminering af den menneskelige faktor, som kan sammenfattes i ordet mekanisering eller mekanistisk verdensbillede. Uden at gå i enkelt-heder i naturvidenskabelig metode kan vi vist godt sige, at den fraskriver sig enhver ydre autoritet, er sin egen herre, forsøger at køre i objektivt tvingende systemer. Ved iagttagelser, forsøg og lign. er menneskets sanser en usikkerhed og et subjektivt element. Derfor formidles de videnskabelige iagttagelser i størst muligt omfang gennem mekaniske måleinstrumenter.

2) Verdensbilledets kvantificering og enorme udvidelse. De mekaniske sanser kender kun en virkelighedsdimension: Kvantiteten, tallet. De kan kun måle og veje, ikke skelne mellem godt og ondt, sandt

og usandt etc. Endvidere fører de med sig en kolossal udvidelse af den kvantitative erkendelses område: Makrokosmos og mikrokosmos.

3) Specialiseringen og videnskabernes system. Den naturvidenskabelige metode er analytisk - rettet mod enkelthederne, detaljerne. Og alene p.g.a. kundskabsmængden er det nødvendigt med specialisering. Dette sættes ind i et overindividuel system med dets tendens til styring og eliminering af mennesket.

NATURVIDENSKABENS OG TEKNIKKENS VEKSELVIRKNING

Naturvidenskaben kan af væsen ikke forblive abstrakt, den vil uvægerligt slå over i teknisk viden og derfra til anvendt teknik, som igen bliver en forudsætning for den fortsatte naturvidenskab o.s.v., og så kører møllen af sig selv.

Der er tale om en vekselvirkning, men alligevel med naturvidenskaben som den bestemmende faktor. Det er herfra teknikken får sine impulser og initiativer, men den overtager også det naturvidenskabelige verdensbillede hvorfra nogle hovedpunkter er fremhævet ovenfor.

Den anvendte teknik slår ind i det konkrete liv med naturvidenskabens mekaniske verdensbillede d.v.s med en mekanisering af samfundslivet i alle dets former, hvilket resulterer i en udkobling af det subjektivt menneskelige til fordel for mekaniske instrumenter. Ja, man kan ligefrem sige, at de rent menneskelige momenter og etiske betænkkeligheder er en hæmsko for produktionens og videnskabens effektivitet og hensynsløse objektivitet. Samtidig resulterer det også i en determinisme, en egenlovmæssighed, som ikke bare udkobler, men ligefrem binder og determinerer mennesket og dets kultur.

KIRKEN SOM SÆKULARISERINGSFREMMEDE FAKTOR

Om nogen kæmper imod verdsliggørelsen og de kulturopløsende kræfter, så er det kirken, kan man ofte høre i visse, ja i mange kredse. Og nogle fælder hurtigt en kategorisk dom og siger: "Middelalderens

kristne enhedskultur er forladt; vi lever nu i en profan kultur med en dualisme mellem kirke og samfund, og vi kan ikke tale om en "kristen civilisation", men om en stat og et samfund af ren hedensk karakter".

Uden at benægte en vis dualisme skal man nok være varsom med disse hurtige udtalelser. Først og fremmest kan det problematiseres, om det er rigtigt at hæfte betegnelsen "kristen" på nogen som helst civilisation eller samfundsform. Vi må nok være på vagt overfor at idealisere én bestemt samfundsform og kirkelig indflydelsesform som den specifikt kristne (det være sig fra middelalderen eller ortodoksien), medens hvad der afviger herfra er hedensk og profant. Den kristne indflydelsesform er snarere dynamisk og foranderlig og manifesterer sig forskelligt såvel kvalitativt som kvantitativt i de skiftende historiske situationer.

At kirken ikke længere hersker over naturvidenskaben, over en Galilei og hvad de nu hed, men at kristendommen har erkendt ikke at være en bestemt videnskabelig erkendelse, men et levende budskab om frelsen i Kristus, er måske ikke så negativt endda. Eller at kirkegangen går ned, fordi den kristne tro ikke længere arves, men snarere er et personligt valg. Og meget andet kunne nævnes af kirkelig magt i den såkaldte kristne enhedskultur, som måske ikke lige var specifik kristen indflydelse og impuls.

Når dette så er sagt, må det også siges, at der er en kløft eller en dualisme mellem kirken og - skal vi kalde det - verden. For det første p.g.a. den antikirkelige tendens i den herskende såvel liberale som marxistiske livsanskuelse. Og for det andet fordi denne verdslige selvstændighed er blevet stimuleret af kirken. Protestantisk kristendom har været præget af en anti-verdslig indstilling, en trækken-sig-væk fra verden og kulturen. Sækulariseringen af verden er blevet mødt med en sakralisering af kirken og den kristne livsstil. Noget sådant kan vi finde i en del pietisme og nyprotestantisme. Såvel den verdslige som den kristne livsanskuelses isolationstendenser har nok forårsaget en vis underbalance for kirken i den moderne kultur.

Men kristendommen har ikke bare været indirekte kulturskabende, men også mere direkte. Den moderne teknik er en eksklusiv frembringelse af den vesteuropæiske

kultur (eller mere afgrænset: den protestantiske verden), særligt de protestantisk prægede lande som England, Tyskland, og USA. Den tekniske kultur i verden hviler på 3 momenter: a) den teoretiske naturvidenskab b) den industrielle anvendelse af de tekniske opfindelser c) den moderne kapitalisme. Hvilken indvirkning kan den protestantiske kirke have haft på disse?

a) Kristendommens betydning for naturvidenskabens fremkomst.

Det gælder her sekulariseringens første stadium. Der er folk, der mener, at naturvidenskaben aldrig ville have fået vind i sejlene i en kultur med et naturbegreb, der taler om en iboende guddommelighed eller dæmonisk kvalitet, eller der taler om naturen som et fængsel for den sande åndelige virkelighed. Man kan vanskeligt se bort fra at kristendommen i dens kamp mod "primitiv" panteisme og græsk metafysisk dualisme også dermed har afdæmoniseret naturen og givet den sin sande værdi, har bidraget til at skabe et positivt vækstmiljø for den moderne naturvidenskab.

b) Kristendom og teknik.

Den kristne skabelsestro giver den ekspansive og anvendte teknik et "ideologisk" rygstød. Tekniske opfindelser er nyskabelser, som hjælper mennesket til at underlægge sig verden og herske over den, være Guds medarbejdere i den fortsatte skabelse, hvormed vi også berører den protestantiske kaldstanke. Skabelsestroen og kaldstanken er altså med til at give et positivt og optimistisk syn på teknikken.

c) Kristendom og kapitalisme.

Kapitalismens opståen har været diskuteret meget. Ifølge Marx bestemmes samfundssystemet af de tekniske produktionsmidler, håndmøllen skaber feudalsamfundet, dampmaskinen frembringer det kapitalistiske samfund, hvis vi ser det stærkt forenklet. De fleste vil dog lade kapitalismen gå længere tilbage end til industrialismens fremkomst, hvormed Marx kommer lidt i klemme. En anden teori står Max Weber for. Den har været meget diskuteret og måske korrigeret men næp-

pe gendrevet.

Webers tese går ud på, at kapitalismens vigtigste forudsætning er givet med den reformerte puritanisme i det 17. årh. (Katholicismens bidrag til kapitalismens "ånd" synes at være minimal). Lutherdommen indeholdt oprindeligt visse antikapitalistiske træk. Luthers økonomiske ideal var agrarstaten, selv om Luthers kaldstanke nok kan bruges af den kapitalistiske ånd. Men det var især calvinismen og de reformerte kirkesamfund, der havde betydning for kapitalismens fremkomst. Det gælder især to momenter i calvinismens livsstil:

a) Den rastløse arbejdsiver. Den kristne skal være en dygtig borger til Guds ære. Lykkes det borgerlige liv, er det tegn på, at den kristne er prædestineret til evigt liv. Motivet for arbejdsiveren er altså ikke primært materiel rigdom, men hinsidig salighed.

b) Det asketiske i calvinismen imod frådseri og verdslighed. Denne nøjsomhed fører uvilkårlig til øget kapitalbesiddelse, som igen er en realitet til Guds ære og tegn på kapitalejerens evige salighed.

Det er selvfølgelig vanskeligt at se, hvad der er årsag og virkning, men givet er det, at den kristne puritanisme har dannet et godt miljø for den kapitalistiske ånd. Indenfor Lutherdommen er det især visse pietistiske strømninger, der har dannet parallel med den samme arbejdsiver og nøjsomhed. Et godt eksempel her er haugianismen i Norge med dens intime forbindelse mellem tro og økonomisk aktivitet.

Kirken har altså givet stærke impulser til den moderne tekniske kultur, men den har også afgrænset sig overfor den, og dette indebærer, at kirken har tilført moderne historie vigtige impulser, som den ikke i tilstrækkelig grad har været med til at præge i deres videre historiske udvikling. Den har for en stor del overladt dem til deres egen autonomi. Dette fører med sig, at kirkerne står fremmede overfor den moderne verden; og den moderne verdens sekulariserende kræfter står mekanisk selvkørende og determinerende.

»På den anden side set«

Husbesøg

ASGER DAHL SØRENSEN, SOGNEPRÆST, VINDING

Følgende artikel er ikke at betragte som et resultat af studier eller undersøgelser, men er blot tanker og erfaringer gennem 9 års præstetjeneste.

BESKRIVELSE AF HUSBESØG

Jeg er præst i to landsogne med godt to tusinde indbyggere, hvoraf en ret stor del er tilflyttede *byfolk*. Sognene er stærkt prægede af vækkelser, senest i mellemkrigstiden. Her er meget stor kirkelig aktivitet, stort set udelukkende under IM's paraply. Der er valgmenighed fælles med Aulum med egen præst. Sognene er præget af gamle og nye spændinger, der med mellemrum dukker frem til overfladen. De allerfleste indbyggere har en holdning til kirke og kristendom. Tilflyttere får forbavsende hurtigt et forhold til kirkens liv (desværre oftest negativt), et vidnesbyrd om at kirken har formået at manifestere sig i folks bevidsthed.

Husbesøg falder i to grupper af besøg. Dels besøg i særlige anledninger: Kirkelige handlinger, glæde og sorg, sygebesøg i hjemmet og på sygehus og plejehjem. Dels besøg uden anden anledning end præstens opsøgende, evangeliserende virksomhed. Ofte er det ikke muligt at skelne de to grupper besøg fra hinanden.

HVORFOR HUSBESØG?

Udgangspunkt for arbejdet i sognene er en grundlæggende opfattelse af, at alle døbte i sognemenigheden høre med til kirken, er kristne og derfor har deres plads i den kristne menigheds liv og virke. Jeg føler mig forpligtiget til

at tage folk alvorligt, altså også tage ders medlemskab af folkekirken alvorligt i den forstand, at udgangspunktet for mit arbejde som sognepræst er, at folk mener noget med at være døbte og få deres egne børn døbt, konfirmeret osv. Indrømmet, det kan være meget vanskeligt og være forbundet med mange anfægtelser at gennemføre dette i praksis, men samtidig er det det bedst tænkelige udgangspunkt for en præsts virke. Præsten har lov at betragte det som en selvfølge at gå på besøg, for det er jo hans menighed, ikke en flok tilfældige; og han behøver ingen anden anledning til at dukke op end den, at han er præst for disse mennesker.

Dette principielle syn sætter naturligvis sit præg på forkyndelsen direkte og indirekte. Præsten er ikke en hedningemissionær, men præst i Guds menighed inden for visse angivne rammer. Dette giver frihed, frimodighed og - forpligtelse. Det er lærerigt at studere den GTlige profetforkyndelse for folkekirkepræster. Parallellene er mange. Hovedvægten i forkyndelsen bliver omvendelsen til pagten og livet der.

Ofte kan man i debatter om husbesøg og i tiltrædelsesartikler i aviser læse, at det er en efterhånden udbredt opfattelse, at motivet til husbesøg er præstens forpligtigelse på næstekærlighedsbudet, altså at præsten skal gå på husbesøg for at være menneske på lige fod med alle andre. Er dette sandt, så sig mig, hvorfor præsten skal være ene om at få (endda god) løn for at gøre det, som alle andre også er forpligtet på? Nej, motivet, hele baggrunden for husbesøg må være præstens kald i videste forstand. Han er præst. Også på husbesøgende, har en præst funktioner og opgaver. Der tales så meget om

opgaver af menneskelig, social og psykologisk art i vor moderne rationalistiske tid. Selvfølgelig vil præsten gerne snakke om sådanne ting også. Men det er ikke opgaven. Præsten er ikke socialarbejder, men præst! Dvs han skal beskæftige sig med menneskers forhold til Gud. Gør, kan, vil han ikke det, svigter han sit kald. Naturligvis er jeg ikke blind for de kontaktmuligheder, sådanne jordiske forhold rummer, men de er netop kun kontakter, anledninger til noget andet.

HVORDAN HUSBESØG?

Som allerede antydet må husbesøg have et bestemt formål. Det er vigtigt at gøre sig dette helt klart, men ikke bare en gang, men ofte: Hvorfor går jeg? Svaret er, at det er kongens bud til fest, og det har hast. Det er en stor hjælp, at man får lagt et niveau, som folk i sognet kender. Så venter man et Guds ord, ingen finder det mærkeligt, tværtimod. Ofte kan man vride sig, fordi man finder situationen særdeles ubehagelig. Men jeg tror, at Guds ord har en tendens til at ødelægge det vi kalder en god stemning. Men præstens herre var jo netop berygtet for dette!

Hvad skal man så sige? Kan en snak om alt og intet, tilsat lidt lomme filosofi og folkereligøisitet over emmerne liv og død gøre det? Så vidt det kan lade sig gøre at have erfaringer om sådanne ting, må jeg sige: Nej, det kan ikke gøre det, selvom det kan være fristende. Nu afdøde missionær Flyvholm skulle engang tale sammen med en præst til et møde. Naturligvis(!) skulde præsten tale først. Da han var færdig trak Flyvholm ham i frakken og spurgte: Hvorfor gik du derop?

Jeg har ofte haft dårlig samvittighed, fordi jeg har haft en andelse om, at jeg sagde tingene på én måde om søndagen i kirken og på en anden måde mellem søndagene. Det skal indrømmes, at det kan være rart med prædikestolen som brystværn! Faren for at demontere søndagens prædiken i ugens løb er nærliggende og fristende. Det er lettere at tale klart fra en prædikestol end på to-mandshånd.

PRAKSIS.

Der ligger fantastisk store muligheder gemt i husbesøg, ikke mindst de direkte opbyggende. Men samtidig er det en meget forsømt del af en præsts virksomhed. Har man travlt får besøgene lov til at vente til en anden gang. Og ofte må man skamme sig over, hvor lille en undskyldning, der skal til for at blive hjemme. Man har jo travlt. Ja, vi præster lider ofte af en underlig form for stress: det døver en smådårlig samvittighed at have travlt. Og hvis man ikke har travlt er man en dårlig præst! Det er min erfaring, at jo mere travlt man bilder sig selv ind, man har, desto mindre når man. Det lammer.

Husbesøg må opprioriteres i en præsts arbejde. Vel, andre må kunne gøre det. Men andre gør det bare ikke! Og husbesøgene må forberedes godt hjemmefra, dvs. man må overveje, hvem man skal besøge, gennemtænke deres situation osv. Systematiske husbesøg kan synes uoverskuelige, men flere modeller kan anvendes. F. eks. kan man besøge en bestemt del af sognet i en bestemt periode, og så huske at havet består af dråber.

Hvordan gør man så? Skal man begynde med grisene (hvis der er nogle) og ende med Vorherre? Ja, hvorfor ikke? Eller måske vende rækkefølgen? Er det ukendt, man skal besøge, er det vigtigt straks at gøre rede for arinet: Jeg kommer for at tale Guds ord til jer, eller lign. Mulighederne er mange og to husbesøg ligner vel ikke hinanden. Ofte kan man vente på et stikord, men så gælder det også!

Det er vanskeligt, men også velsignelsesrigt at tale ligesud! Flere end man ofte tror, langes ligefrem efter at få talt om åndelige spørgsmål. Det er også lærerigt at gå på besøg hos folk, ikke alene for at lære dem at kende, men også for at få indblik i menneskers tro eller vandtro. Den sidste er der deprimerende meget af! Erfaringer fra husbesøgene er væsentlige strømpi-le for søndagens prædiken.

VANSKELIGHEDER

Husbesøg er den vanskeligste del af mit

arbejde som præst. Selvfølgelig er dette også et individuelt spørgsmål: Nogle går i folk med træsko, andre er skruet anderledes sammen. Vanskelighed nr. 1 er menneskefrygten. At man kan fortælle sig selv gang på gang, at den er grundløs og fuldstændig absurd fjerner den ikke. Menneskefrygtens tvillingebror er forfængeligheden. Man vil jo gerne, at folk synes om én. Man vil gerne være en flink fyr. Men også præster må bære kors, foragelsens tegn. Jeg har nogle private *elevatorbønner*, Altså bønner bedt i sygehusets alt for hurtige elevator efter at kartoteket har åbenbaret, hvem man skal konfronteres med. Nej, menneskefrygten lader sig ikke slå ud af professionalisme.

Personsanseelsen har en anden aktuell vanskelighed. Jo tættere et forhold man har til et menneske, desto vanskeligere kan talen om Guds rige være. Ingen tvivl om, at et godt personkendskab er et plus i en præsts arbejde, men det forøger også byrden. Til denne vanskelighed høre også nødvendigheden af at skelne, dvs. tage hensyn til, hvem man besøger. Selvfølgelig skal præsten ikke dømmе folk, men er vi ikke bevidste om et skæl mellem troende og vandtro, vil det uværgeligt smitte af på muligheden.

Det moderne familiemønster er ofte en vanskelighed. Begge forældre er på arbejde og sidst på dagen skal alt ordnes. P3's uafbrudte kværn, TV og video gør ikke husbesøg lettere. Måske skal vi præster til at lave prædiken fredag og så bruge lørdagen til husbesøg.

Endelig: Hvad gør man, hvis man bliver afvist? Jeg husker første gang; det var næsten ikke til at komme over! Og spørgsmålet mælder sig uværgeligt: Var det min skyld? Skal man så blive helt væk, evt. indtil folk selv indbyder? Jeg fik engang på et sygebesøg besked om ikke at tale kristendom. Bliver man så helt væk? Jeg gjorde.

FORKYNDELSEN VED HUSBESØG

Der er meget stor risiko for ved forkyndelsen i det heletaget at skabe farisere. Måske er risikoen størst ved de opsøgende besøg. Udgangspunktet vil da meget ofte være, at mennesker ikke lever med i kirkens liv. C. Bartholdy har et sted sagt noget om, at man på husbesøg ikke skal formane til kirkegang, men til omvendelse. Det tror jeg er rigtigt. Mennesker har nemlig den forhåndsindstilling, at kristentro har med præstation at gøre. Bøden for synden kan man sidde af! Ofte har man en stærk fornemmelser af, at det er nødvendigt at tage den tro, mennesker har og lever stille og roligt i, fra dem, for at der kan blive plas til troen på Jesus.

Meget ofte støder man på den moderne folkereligion, der har sit hoveddogme i det blodte medlemskab og den demokratiske ret, som dette føre med sig. Desuden fornemmer man ofte en udtalt trang til at være accepteret og god nok. Det kræver meget at tale klart bibelsk om synd og nåde, om Guds helighed og barmhjertighed. Dette er klart lettere på prædikestolen. Der kan man få folk til at sige det, man selv ønsker, og derefter i dogmatisk korrekte vendinger tilbagevise vandtroen og pege på den rigtige vej.

At være skriftklog, oplært for himmeriget, en husbond, der tager nyt og gammelt frem, at være forvalteren, der sørger for kosten i rette tid, gælder ikke alene for Bo Gierts' gamle provst i stengrunden, men også for danske folkekirke præster, der går på husbesøg. Det er opmundrende også for en selv, når man kender mennesker og ved, hvordan de har det, og derfor bedre kan række dem, netop det, de har brug for. Dette gælder naturligvis ikke mindst ved besøg af ældre og syge.

Referat fra studentermødet

FRA STUDENTERRÅDET VED STUDENTERMØDET DEN 6. MARTS 1984

Semesterets studentermøde indledtes med andagt ved en MF-student. Derefter fik vi, som skik er, en orientering om undervisningen i det kommende semester, hvorefter landssekretæren fik ordet for at fortælle om informaturen til Nordjylland d. 19-26. august 1984. På baggrund af den vellykkede ekskursion til England ønskede studenterrådet (SR) at få at vide, om der blandt studenterne allerede nu var stemning for, at vi nedsatte et udvalg til at arbejde med planlægning af en ny ekskursion. Dette forslag vandt stor anerkendelse, og januar 1986 blev foreslået som et passende tidspunkt for turen. Blandt de rejsemål, som derefter blev foreslået, fik lande som DDR, Norge, Sverige og Finland den største tilslutning.

Herefter aflagde studenterrådsformanden følgende beretning fra SR:

"Studentermødet er stedet, hvor MF-studerne samles for at høre nyt fra lærerne, fra landssekretæren og studenterrådet, - men også for at drøfte MF-hverdagen med alt, hvad den indeholder. Beretningen her skal altså dels tjene til at fortælle nyt, dels være et udspil til drøftelse bagefter.

Siden sidst:

Siden sidste studentermøde, d. 4. okt. 1983, er der sket et par udskiftninger i studenterrådet. Paul Friis er trådt ud af SR, og det samme gælder Flemming Hansen. I stedet er Bent Oluf Damm og Ellen Hessellund kommet ind. Formandsposten har Kurt Kristensen overtaget efter Flemming.

En af de ting, vi i SR har drøftet indgående siden sidst, er pigernes antal i studenterrådet. For bedre at kunne være opmærksomme på pigernes specielle problemstillinger og tage hensyn til disse, besluttede vi, at vi fremover vil tilstræ-

be, at der sidder 2 piger i SR, på samme måde som vi tilstræber, at der sidder 4 I.fase folk og 4 II.fase folk i SR.

MF er en institution under opbygning, såvel indadtil som udadtil. For at komme videre er det vigtigt med mange lyse ideer og visioner. Det er ikke kun de ledende folk, der har til opgave at finde vejen frem for MF, men her ligger der en opgave til hver enkelt MF-student, - i at interessere sig aktivt for MF's virke og i at få nye ideer. Studenterrådet må gerne være det sted, hvor den slags ideer og inspiration samles, og for at kunne få mere tid til at drøfte den slags ting og til at give dem videre, hvad enten det så er til bestyrelse, landssekretær eller studenter, har vi som en forsøgsordning sat 3 ekstra SR-møder af her i foråret, hvor vi udelukkende har disse mere principielle ting på programmet. Så hermed en opfordring til jer til at bruge SR's ekstra-møder. Fortæl os, hvis der er en vigtig sag, vi skal tage op.

Hvordan kan det komme til at virke frugtbar ind på vore studier, at det er en præstegerning, de fleste af os uddanner os til? Hvordan kommer det til at virke inspirerende ind på studiet og i højere grad bestemme dets indhold? Som en hjælp til at få det pastorale aspekt ind over studiet kørte vi tidligere en præstepraktik-ordning, hvor en student kunne tage ophold hos en præst i en uge eller to, men denne ordning er forlængst gået i sig selv af mangel på tilslutning. Nu vil vi imidlertid prøve noget nyt. SR har nedsat et udvalg til at arrangere såkaldte "præstebesøgs-pastoralweekends", hvor man i grupper på 6-8 studenter besøger en MF-præst i en weekend. Et sådant besøg vil ganske givet komme til at virke inspirerende ind på såvel studium som præstegerning."

Dette emne blev berørt i debatten efter beretningen, hvor de fleste tilkendegivelser gav udtryk for, at der er et behov for dette nye initiativ, ligesom vi også blev gjort opmærksomme på, at den

gamle præstepraktik-ordning stadig er en mulighed for den student, som måtte ønske at benytte sig af den.

"Siden sidste studentermøde har vi afholdt en temaaften, d. 10. okt. 1983 med emnet: "MF-teologien - noget særligt!?" og med oplæg fra Peter V. Legarth og Erik Bang. Det var vort indtryk, at flere af deltagerne mente, at denne aften netop ikke var "noget særligt", idet man savnede nytænkning på dette vigtige område. Har nogen lyst til at tage dette op til drøftelse, er man velkommen til det. SR arrangerer temaaften igen d. 26. marts med emnet: "MF-informationen - hvad bliver der sagt? hvad bliver der hørt?" - om at få det rigtige sagt, så det rigtige bliver hørt. Kurt Larsen, Jens Olesen og Jens Mortensen bringer oplæg.

UNDERVISNING

Nu findes der jo andre undervisningstilbud på MF end studenterrådets temaaftener. En ting, der også skal nævnes her, er den særlige rusundervisning, der blev tilbudt i efteråret 1983. Der har været en del kritik af denne undervisning, og denne kritik har vi taget til os - og bragt en del af den videre. Med henblik på rusmodtagelse 1984 har vi netop taget initiativ til, at der nedsættes et udvalg til at stå for hele forløbet.

Og så har vi haft teol-kursus i januar, - et vældigt fint kursus med meget at hente til arbejdet med såvel eksegese som prædiken, jvf. Villy Bang IXØYC I-84. MF's teol-kursus er virkelig noget, vi studenter må satse på at være med til, hvad enten man lige er begyndt på studierne, eller man snart er færdig. Måske går en del hen over hovedet på een de første år, men vi tror, det har stor betydning for os at være sammen til et sådant komprimeret kursus og dér møde folk, som nu står i tjenesten efter studierne. Men vi var simpelthen alt for få studenter med til kurset. Hvordan kan vi få flere med? Hvad kan gøres bedre? Har I forslag til emner, der kunne tages op ved teol-kursus? Lærerrådet vil meget gerne modtage gode ideer, så lad os bare bringe dem frem her!

I øvrigt kan vi glæde os over, at der i dette semester går flere til undervisning på MF end nogensinde før. Det er

virkelig gladeligt, for vi må slutte op om MF-undervisningen. Kun derved viser vi, at vi har et stort behov for denne undervisning, og at vi er villige til så vidt muligt at lægge vort studium til rette efter, hvad der tilbydes på MF. Det, vi har brug for, er bibel- og bekendelsestro undervisning, der leder frem mod præstegerningen. Svarer MF-undervisningen ikke til dine forventninger, så bliv ikke bare borte, men tal med læreren om det, eller bring det frem her, - eller til studenterrådet i øvrigt.

Undervisningen på MF blev grundigt drøftet på bestyrelsesmødet lørdag d. 3. marts 1984. Det skete på foranledning af SR, idet vi gennem et oplæg havde bedt bestyrelsen om at arbejde for, at vi får flere brugbare undervisningstilbud på MF. Det er nemlig efter vor opfattelse noget nær det største ønske, en MF-student kan have, - at vi får nogle flere gode MF-undervisningstilbud. Det vil først og fremmest sige undervisningstilbud, der retter sig direkte mod eksamen, men samtidig noget, der i videst muligt omfang indholdsmæssigt tilgodeser, at det er en præstegerning i vor kirke, MF primært skal uddanne til. Bestyrelsen så med velvilje og forståelse på vore ønsker og vort behov, samtidig med at den gav sin fulde støtte til vore fastansatte læreres hidtige disponering af arbejdstid, samt deres udbud af undervisningstilbud. Muligheden af at ansætte undervisningsassistenter med henblik på undervisning alene blev ikke afvist, men som bekendt: MF's økonomi sætter sine uoverskridelige grænser. MF er og vil stadig i lang tid være en institution under opbygning, og disse vilkår må vi MF-studenter gå ind under med alt, hvad det betyder af glæder og afsavn, - ja, vi må i ansvarlighed gå med ind i arbejdet for at bygge op.

Noget af det positive, jeg selv fik med fra samtalen i bestyrelsen og ligeledes fra en samtale, som vi i SR havde med lærerrådet, var et større indblik i den situation, en lærer står i, når han skal i gang med et forskningsprojekt, eller når han skal i gang med et nyt undervisningstilbud, med al den forberedende forskning, der går forud for et sådant. I den forbindelse foreslog Thomas Kristensen, at vi afholder en tema-aften over emnet: "Hvad laver en MF-lærer?". Vi i SR synes, det vil være en god idé at lave et arran-

gement under en eller anden form, hvor vi alle kan få et større indblik i, hvordan vore lærere arbejder. Det kunne måske give os en bedre forståelse for deres muligheder, og måske især for deres begrænsninger. Og denne forståelse må siges at være meget væsentlig."

I den drøftelse, der fulgte efter beretningen kom der forskellige kommentarer til spørgsmålet, hvilke dele af teologistudiet MF først og fremmest skal rette sin undervisning imod. Dette er et spørgsmål, som er aktuelt så længe MF kun kan tilbyde undervisning til en begrænset del af studiet. I studenterfloksen var der nogenlunde enighed om, at vi især må satse på eksamensrelevant undervisning.

FRA MF-HVERDAGEN

Problemer med studiet eller med undervisningen kan vi alle løbe ind i, og nogle kører helt i stå i sådanne situationer. Som et tilbud til MF-studenter, der har problemer med studiet, af hvad art de end måtte være, har vi studievejlederne Peter Nord Hansen og Gerda Vibe Smidt, der har fast træffetid på kontoret i. sal - Peter: mandag kl. 12.15 - 13.00; Gerda: tirsdag kl. 12.15 - 13.00. De sidder der for at snakke med dig om dine studiemæssige problemer, - så derfor brug dem! Det kan være, at en snak om tingene hjælper.

Et par ord om MF-andagten: De sidste par semestre har vi haft andagter hver dag både kl. 10.15 og kl. 12.45. Andagten kl. 12.45 har hele tiden kørt med meget ringe tilslutning, så derfor har vi udeladt den i dette semester. MF-andagten er altså nu kl. 10.15 hver dag, - og om torsdagen forestået af lærerrådet som ikke-liturgisk andagt, mere med præg af andagtslederens personlige vidnesbyrd. Tilslutningen til MF-andagten er ret svingende. Vi vil gerne opfordre jer til at slutte op om andagten. Lad den blive en del af dit studium - en del af din dagligdag. Det er helt afgørende for os, at vort teologiske studium hænger tæt sammen med lovprisning, bøn og Ordets forkyndelse. Det er også derfor, vi har bedegrupper her på MF, og i øjeblikket har vi 7-8 grupper, der samles en times tid en gang om ugen. Snak med Cecilie Thams, hvis du ikke er med i een, - der er også plads til dig! Det betyder meget at være med i et lille bønssællesskab, hvor man

kender hinanden godt.

Som bekendt har vort studenterblad, IXØYC, netop startet en abonnementsordning. Nu skal man betale for bladet før man får det - kr. 65 for et helt år. Husk endelig at få det gjort! - for Danmarks næststørste teologiske tidsskrift, regnet i oplagstal, skulle jo nødig miste læsere, fordi det er gået over til ny betalingsordning. IXØYC er et blad, der først og fremmest er skrevet af MF-studenter til MF-studenter, og vi må virkelig bruge denne mulighed, som læsere, men også som skribenter. Muligheden står faktisk åben for at ride sine kæpste som skribent i IXØYC. Under rubrikken "Synspunkt" er der mulighed for at komme til orde med sine - "synspunkter". Lad os få flere indlæg her. Sammen med IXØYC 4-83 fik man også i et brev en opfordring til at være med i MF-studenternes støttekreds. Måske var det en god idé endnu engang at overveje denne opfordring til at få orden i sin givertjeneste til MF. Vi står alle i gæld til MF - ikke mindst taknemmelighedsgæld - for tænk, hvad vi får ud af at komme her! Bjarne Markussen, der er støttekredsindsamler, tager meget gerne imod faste bidrag til MF. Eller endnu bedre: Gå ind til Jens på kontoret og tegn et gavebrev til MF! I øvrigt er det særdeles glædeligt, at MF's økonomi, efter et dyk først på efteråret, fik et stort opsving i sidste kvartal af 1983, ikke mindst p.g.r.a. mange nye gavebrevsydere. Også for de første to måneder af 1984 gælder det, at gaveindtægterne når op på højde med budgettet, og det er jo det, det drejer sig om".

Med en opfordring til studenterne til at være med til at bidrage til et godt arbejdsfællesskab på MF sluttede studenterrådsformanden sin beretning af. Derefter blev der en drøftelse af forskellige ting, og ud over de allerede nævnte emner blev der rejst kritik af den måde, hvorpå studenterrådet bringer referat af sine møder. Man ønskede her, at referatet ikke blot fortalte om vedtagne beslutninger, men for troværdighedens skyld måtte det også berette om meningsforskelle SR-medlemmerne imellem i sager, hvor disse meningsforskelle eksisterede.

Alt i alt en positiv drøftelse, der ikke trak i langdrag.

v/ Kurt Kristensen

Synspunkt

Att bära varandres bördor

Ingenstans i Europa är kyrkokampen så påtaglig som i Sverige. Också i de enklaste dagliga frågor som berör det kyrkliga arbetet slår kampen in; den kyrkokristne i Sverige lever i en permanent konflikt med samhällsvärderingar, som har anspråk på total giltighet och som har trängt långt in i folkkyrkan. Och murbräckan för denna Kyrkans sekularisering har varit kvinnoprästfrågan.

Ibland ställs frågan från kyrkokristna i andra länder: Vad kan vi göra för er? Det är gott att den frågan ställs, för i kyrkokampen i dette stora, glest befolkade land i en utkant av Europa är det mycket lätt att man känner sig ensam. Med ensamheten följer uppgivenheten. Och ändå växer undan för undan det medvetandet fram, att vi här kämpar en kamp för hela den världsvida Kyrkan.

Vilket stöd behöver vi då av medkristna i andra länder? Jag tror att det första är att vi måste veta om varandra. Det sägs så ofta till oss från de statskyrkliga ledningsorganen: Ni är ensamma i hela världen, det är ingen som kämpar på er sida. Därför är det viktigt att vi vet om varandra, skriver i varandras tidskrifter - över gränserna - håller brevkontakt, läser varandras böcker. Det är viktigt för oss att veta att kristna i andra länder kämpar samma kamp mot kristendomens sekularisering, för Kyrkans frihet. Just det faktum att man inte gett upp, att man håller ut på andra håll är ett hoppets tecken också för oss. Det betyder något för oss, att

studenterna från Menighedsfakultetet i Århus står fast, att de inte förnekar sin tro på Guds Ord, varken i ord eller handling. Det betyder något för oss, att Børre Knudsen och hans vänner kämpar vidare i abortfrågan i Norge. Brödern St Ulrici i Braunschweig, Kyrklig Förnyelse i Bayern, Church Union i England är ett hoppets tecken också för oss. Det tycks vara så, att det går en lång front tvärsigenom hela den världsvida Kyrkan. Även där läget är lugnt för tillfället går den osynliga linjen. Det är ett hoppets tecken att man håller ut, gör framstötter, också på andra avsnitt. Vi har inte bara ansvar för oss själva, vi har ansvar för varandra, för hela Kyrkan och därmed för världens frälsning.

Det andra är förbönen. För profana människor tycks det vara en flykt in i abstraktion. För oss kristna är det motsatt: för oss är bönen det verkligt konkreta. Och vi behöver veta om varandra just för att kunna be för varandra. Och är det inte ett bönesvar, ett märkligt under, att kampen fortsätter här i Sverige. Det var inte som politikerna trodde i slutet av 1950-talet, när man gjorde de första angreppen mot Kyrkans frihet, det var inte bara några äldre herrar som stod för beaktelsen. Nu när ledarne från den tidens kamp börjar närme sig de åttio åren, nu kommer nya generationer, ständigt nya unga människor träder in. Det kommer nya ledargestalter, nya själsörjare, nya teologer - och nytt kyrkfolk. Men vi behöver bön, mycket förbön från våra medkristna i andra länder.

Det tredje är besök. Det är märkligt att läsa apostlabreven, hur man hade kontakter, kände varandra i hela den världsvida Kyrkan. Man reste, man hälsade på varandra, sände hälsningar. Hur mycket av Nya Testamentet är inte just hälsningar? Det finns tydligen ett slags gästfrihetens och gästandets nådemedel. Och som alla nådemedel behöver det brukas. Men när det brukas är det en kanal för den Helige Andes kraft. Kom till oss, låt oss besöka varandra, delta i varandras kyrkodagar. Church Union i England kan nog aldrig ana vad det betytt för oss med de hälsningar vi fått från deras representanter vid kyrkodagarna i Uppsala. Och vilken glädje det är för oss att år efter år få fira dessa kyrkodagar tillsammans med våra danska, norska och finska vänner, vilken uppmantran det är med den vägledning och den gemenskap vi

här funnit med den grekiska och ryska Kyrkans företrädare.

Nya Testamentet lär oss ju att se på Kristi Kyrka som en kropp. Till kroppen hör blodcirkulationen. När den är svag försvagas hela kroppen. Så är det också när gemenskapen blir svag mellan kristna av samma tro i olika länder. Det är inte så, att det arbete och den möda som det är att hålla gemenskapen vid liv över gränserna, att det bara är ännu en plikt förutom alla de andra i det kristna livet. Tvärtom är det så, att det kristna livet blir just pliktbelastat, mödosamt, när denna gemenskap är svag. Då cirkulerer nämligen inte blodet i Kristi kropp, lemmarna försvagas och så småningom sprider sig kallbranden. Det är sant, att arbetet för denna gemenskap tar kraft. Men den ger också kraft, mycket mer än vi kan ana.

Christian Braw, författer och präst, Lund

Müller, Grundtvig og

»Den teologiske kode«

Professor Jens Glebe-Müllers bog "Jesus og teologien" blev anmeldt i en kronik i KD den 18. februar af professor Mogens Müller. I en kronik den 24. februar stillede Kai Kjer-Hansen nogle kritiske spørgsmål både til forfatteren og kronikøren. Müllers svar blev bragt som en kronik den 6. marts under overskriften "Vor tro er ej på hvad som helst". IETYC bringer her Kai Kjer-Hansens reaktion herpå.

Jeg fik lyst til endnu en gang at blade lidt i Grundtvigs tvillingskrifter "Om den sande Kristendom" og "Om Kristendommens Sandhed" efter at have læst professor Mogens Müllers kronik i KD den 6. marts.

I sit forsøg på at skelne mellem tro og meninger tager Mogens Müller sit udgangspunkt i disse skrifter, men det forekommer mig, at bortset fra at Grundtvigs navn nævnes, er der ikke blevet så meget at Grundtvigs grundkristelige grundopfattelse tilbage i Müllers overvejelser. Det viser sig nemlig, at "meninger" ikke blot for Müller er vore mere eller mindre hjemmelavede særopfattelser af, hvad kristendom er. Men "meninger" er for ham også en anden måde at sige "lære" på. Det kommer bl. a. til udtryk ved, at han hævder, at "kristentroen således ikke er en uforanderlig lære, som det gælder om at fastholde". Og selv om han går i rette med professor Jens Glebe-Møller og dennes forståelse af "den teologiske kode", kommer han dog denne lidt i møde med ordene: "Det er derfor alene, hvis man

opfatter denne apostoliske trosbekendelse som udtryk for lære eller meninger, at det kan siges, at vi ikke ved, hvad kristendom er".

Nu kan jeg godt finde mig i, at Müller kontrasterer mig til Glebe-Møller. Og det ville såmænd ikke have generet mig synderligt, dersom Müller havde placeret mig i en "grøft", hvis jeg i denne diskussion havde givet udtryk for en eller anden særmening i bibelsynet, hvor jeg jo udmærket godt ved, at f.eks. Grundtvig giver mig nogle hak. Men det generer mig en smule at blive placeret i en "grøft" af Mogens Müller, fordi jeg gerne vil være med til at fastholde, at "den teologiske kode", dvs. trosbekendelsen, er udtryk for den sande kristendom.

Hvis trosbekendelsen ikke er det, så må det nok være tilladt at spørge: Hvad er den så? Og hvorfor bruger vi den så i det hele taget? Den trosbekendelse, som ikke er sammensat af vilkårlige elementer, men udtrykker i en kort formel, hvad essensen af Ny Testamente er. Derfor bliver en kritik af trosbekendelsen også en kritik af Ny Testaments lære, uanset om Mogens Müller åbent vil indrømme det eller ej. Glebe-Møller gør det i det mindste, idet udtrykket "den teologiske kode" af ham også benyttes i forbindelse med en kritik af apostlenes kristendomsopfattelse.

Nu lader det sig hverken gøre ud fra Ny Testamente eller ud fra Grundtvig at sondre mellem tro og meninger/lære, sådan som Müller gør det. Hvad angår Ny Testamente, findes der jo i massevis af advarsler mod falske meninger og falsk lære, og dét både på Jesu og apostlenes læber.

Som en sammenfatning heraf kan man citere den såkaldte kærlighedens apostel, som advarer imod de mange forførelere, der ikke bekender, at Jesus er Kristus, kommen i kødet. Han har en ganske bestemt mening/lære herom: "Enhver, der 'går videre' og ikke bliver i Kristi lære, har ikke Gud; den, der bliver i Kristi lære, har både Faderen og Sønnen" (2.Joh. 7-9).

Mogens Müllers noget spekulative sondring mellem tro og meninger/lære forekommer mig ikke mindst angribelig, fordi han først antyder støtte for sine tanker hos Grundtvig for så i næste øjeblik at placere den, der mener, at trosbekendelsen er udtryk for den sande

kristendom, i en grønneft.

Hvis nogen er i den "grøft", må det i hvert fald være Grundtvig!

I denne sammenhæng havde det været på sin plads, at Mogens Müller havde gjort sine læsere opmærksom på, at for Grundtvig kan der overhovedet ikke blive tale om kristendommens sandhed før(!) man ved(!), hvad kristendom er for noget. Med følgende ord indleder Grundtvig sit skrift "Om Kristendommens Sandhed":

"Først når man ved, hvad der er Kristendom: hvad der er den kristelige Tros Indhold, og hvortil denne Tro forpligter os, først da kan man fornøftigvis tale om Troens Sandhed, og veje Grundene for og imod Kristendommens Troværdighed, så Kristne maa nødvendig kalde det et *Helvedes Paafund* af Troens Fjender, at indbilde Menneskene, det var aldeles mærkt, eller dog saare dunkelt, hvad man egentlig skulle tro og gøre, for at være en Kristen".

Tilsvarende lyder det i det første skrift, at der ikke kan siges et fornøftigt ord om "Kristendommens Sandhed", "før man ved, hvad der er Kristendom; thi at undersøge, om et noget, man ikke ved hvad, er sandt, er uægtelig det samme, som at undersøge, om alt ubekendt er sandt, og det er igen uægtelig et Greb i Luften".

Hvem der skal bestemme, hvad sand/ægte kristendom er, lader Grundtvig ikke sine læsere i tvivl om. Det skal apostlene. "Har vi nu indset", siger Grundtvig, "at ethvert Ord om sand Kristendom er spildt, ja, er aabenbar kun Skvalder, hvis ikke *Apostlene* agtes for Jesu Ords troværdige Vidner og gyldige Fortolkere, da er dermed den skarpe Grænse-Linie trukket mellem de kristelige og de ukristelige Teologer; thi ukristelig er aabenbar ligesaavel den Teolog, der drager Apostlenes Myndighed, som den, der drager det Nye Testaments historiske Ægthed i Tvivl, da han maa vide, at har ikke Apostlene klart og tydeligt sagt os, hvad der er ægte, uforvansket Kristendom, da kan hverken han eller al Verdens Teologer sige os det, og hvem der paatager sig at sige os, hvad han selv *umulig kan vide*, vil aabenbar enten holde os for Nar, eller han er det selv".

"Altsaa er da den apostoliske Kristendom

den eneste sande", siger Grundtvig, og går til angreb på "teologer, som man i vore gale Dage" kan finde eksempler på, at de mener noget andet.

Nu skal jeg ikke forsøge at mørklægge, at ifølge Grundtvig trænger Bibelen selv til oplysning, hvilket menighedens bekendelse må give den. Men trosbekendelsen er jo netop forstået som et værn for menigmand imod datidens rationalistiske præster og teologer. Som sådan er den stadigvæk det bedste værn, også selvom man kan være uenig med Grundtvig i flere synspunkter på bekendelsen og dens historiske oprindelse.

Hvør langt Mogens Müller har fjernet sig fra det "udgangspunkt", han i sin kronik tog i Grundtvigs tvillingskrifter, skulle hermed være tydeligt. Grundtvig havde en ganske bestemt læreopfattelse om kristentroen, hvilket gør, at man ikke i Grundtvigs navn kan sondre mellem tro og mening/lære, som Müller gør det. Og jeg skal her skåne læserne for alle de mindre pæne betegnelser, Grundtvig bruger om de teologer, som sætter spørgsmålstegn ved trosbekendelsen eller for den sags skyld ved den lutheriske grundopfattelse i de spørgsmåls, som har med samme sag at gøre.

Grundtvig er jo - til trods for (!) sit syn på forholdet mellem Bibelen og bekendelsen - så grund-kristelig og gennemsyret af bibelsk tankegang, eller for min skyld gerne: "meninger" og "lære". Og når man ifølge Grundtvig først har gjort sig klart, at Bibelen skal oplyses af trosbekendelsen, taler han jo i de nævnte skrifter med overordentlige rosende ord om Bibelen. Og i hvert fald på en helt anden måde end Mogens Müller, som åbenbart har set det som en opgave hen langs ad vejen at advare eller i det mindste løfte pegefingeren mod dem, der uden at gøre gudstjenesten lille også vil søge dybere indsigt i kristentroens væsen gennem studiekredse.

Det er dog en mærkelig kontrast. Som om faren for os i vor kirke lå i at have for megen kundskab om Kristendom. De fleste timer i konfirmationsforberedelsen udgør vist en dementi herpå.

Om Bibelen kan Grundtvig endog sige: "Men har nu *Bibelen*, netop i det Tidsrum, den brugtes så bagvendt og forsvareres saa aandløst, virket usigelig meget til Troens Bestyrkelse og de troendes Oplysning, da har den derved umægtelig selv paa det klarligste bevidnet,

at den hører *Herren* til og er et Mester-Værk af *Hans Aand*, *hvis* Tanker og Veje er saa højt over vore, som Himlen er over Jorden...". Vel er det sådan for Grundtvig, at "Bibel-Læsningsen og den kapitelfaste Prædiken" kun er frugtbar, "naar Menigheden gemte Troens Ord i sit Hjerter", men alligevel står Bibelen eller "Bibel-Staven" i et "mageløst forhold til *Troens Aand* og til det *levende Ord*, som den vist nok *ikke* er, men dog usvigelig *betegner*".

I denne sammenhæng er det for mig af mindre betydning, hvad man måtte mene om Grundtvigs syn på forholdet mellem Bibelen og bekendelsen. Af afgørende betydning er det derimod, at det resultat, som Grundtvig når frem til, er grundbibelsk. Og her kan jeg nu ikke lade være med at citere, hvad Grundtvig i fortsættelsen af den ovenfor anførte tankegang siger: "ligesaa vist er selv den stiveste Tro paa Bibelens Bogstav langt foreneligere med den levende Tro og med Menighedens Tarv, end den mystiske Selvklogskab, der fornemt hæver sig over Skriften og lader den enten ubenyttet, eller stræber, halvt formæstelig og halvt barnagtig, at gøre den Hellig-Aands Gerning, men smitter kun Menigheden, som den vil oplive, med sin hidsige Feber, og stiller sin forvirrede Dunkelhed til Skue ved pralende at sætte den i Herrens *Lyse-Stage*, hvori kun det Lys passer, for hvilken Maanen blegner og Solen rødmer".

Hvis det er rigtigt, at man hverken i Ny Testamentes eller Grundtvigs navn kan lave en kløft mellem tro og lære, kan det undre, at Mogens Müller også kan sige: "Vi skal ikke tro på Bibelen, men på ham Bibelen taler om". Bortset fra at jeg betragter det som en meget hypotetisk fare for kristne i vor kirke, at de skulle forveksle troen på Bibelen med troen på Jesus som Guds Søn og modsat ser en helt overhængende fare i, at troen på Jesus taber sin karakter af kristen tro, når troen løsriveres fra læren om Jesus, sådan som den kommer til udtryk i trosbekendelsen og i dens "forlæg" i Ny Testamente, så tør Grundtvig nu både tale om "Tro paa Kristus og på Bibelens Guddommelighed" - og det endda i en og samme sætning, den bog, som er en "Sol-Bog" og: "i den kristne Menighed skal Bibelen altid være baade *Kirke-Bog* og *Skole-Bog*".

Den sag, som her er søgt fastholdt af en ikke-grundtvigianer, sagen om, hvad sand kristendom er også for os i dag, burde være så væsentlig, at folk, der ellers kan have særmeninger vedrørende en lang række forhold, som de hver for sig betragter som betydningsfulde, kunne finde sammen og sige, at hvis også trosbekendelsen som udtryk for kristendommens kerne skal problematiseres, hvad har vi så?

Markant er Grundtvigs syn også på dette punkt. I "Om Kristendommens Sandhed" siger han nemlig også:

"Saaledes er jeg da ogsaa blevet enig med de nyere Teologer om, at man nøje maa skelne mellem *Kristendom*, som er for alle, og *Skriftklogskab*, som dog egentlig

kun er for de boglærde, og hører i alt Fald til *Skolen*, hvor man bestandig skal gå videre, medens *Kristendommen* har hjemme i Kirken, som skal staa fast til Dagens Ende; men det er den mærkelige Forskel, at jeg lader Kirkens Vidnesbyrd afgøre, hvad der er Kristendom, og paa staar, at de skriftkloge, der ikke kan finde sig i denne Afgørelse og vil i deres Skriftklogskab rette sig derefter, de udelukke sig derved selv af den kristelige Kirke og kan umulig taales deri, da Kirken vel kan taale at have Fjender, men ej behandle dem som Venner, uden at vanære og nedbryde sig selv".

Kai Kjør-Hansen
MF-lærer

Bøger tilsendt redaktionen.

- Marlene Wilson: How to Mobilize Church Volunteers. Augsburg P.H. \$ 8,95.
- A.P. Stauderman: Let Me Illustrate. Augsburg P.H. \$ 7,95.
- P. Lapide: The Resurrection of Jesus. Augsburg P.H. \$ 8,95.
- A. Reuter: Organizing for Evangelism. Augsburg P.H. \$ 2,95.
- L. Meyer: The Message of Exodus. Augsburg P.H. \$ 8,95.
- R.H. Smith: Easter Gospels. Augsburg P.H. \$ 14,95.
- R. Prenter: Den kirkelige anskuelse. Udvalget for Konvent for Kirke og Theologi/ Savanne 1983.
- I. Hellström: Forstår du det, du læser? Credo Kr. 165,-
- E. Langkjer: Dåben og himmelrejsen til den skjulte Adam. Efraim. Kr. 80,-
- S. Buchvaldt: Den yndigste rose er funden. Efraim Kr. 55,-
- J. Bopp: Jugend. Krenz Verlag DM 16,80
- G. Raen: Hvorfor Herre? Dansk Luthersk Forlag Kr. 50,-
- O. Uglem: På Jesu tid. Dansk Luthersk Forlag. Kr. 45,-
- R. Taylor: Kontraster i sort og hvidt. Dansk Luthersk Forlag Kr. 70,-
- H. Ridderbos: Paulus og Jesus. Dansk Bibel-Institut. Kr. 95,-
- R. Prenter m.fl.: Grundtvig, theolog og kirkelærer. Udvalget for Konvent for Kirke og Theologi. Kr. 68,90
- Sprint: Dryp. Credo kr. 45,-
- M. Luther: Store galaterbrevskommentar. Credo kr. 185,-
- D.E. Aune: Prophecy in Early Christianity. Eerdmans \$29,95
- D. Tidball: An Introduction to the Sociology of the New Testament. Paternoster Press £ 4,20
- T.F. Torrance: The Mediation of Christ. Paternoster Press £ 3,40
- K. Runia: The Sermon under Attack. Paternoster Press £ 3,20
- B.K. Donne: Christ Ascended. Paternoster Press £ 3,80
- Kaiser: Toward Old Testament Ethics. Paternoster Press £ 13,95
- M. Evans: Woman in the Bible. Paternoster Press £4,95
- J. Wenham: Easter Enigma. Paternoster Press £ 2,95
- E. Baasland og R. Hvalvik (red.): De apostoliske fedre. Luther Forlag N.kr. ?

Bog anmeldelser

OLD TESTAMENT SURVEY. THE MESSAGE, FORM, AND BACKGROUND OF THE OLD TESTAMENT

W.S.LA SOR, D.A.HUBBARD, F.W.BUCH
EERDSMANS 1982

PRIS: 19,20 £

SIDER: XIII + 696

Det er i sig selv et særsyn, at en ny konservativ, evangelikal indledning til det gamle Testamente har set dagens lys. Sammenholdt med de op imod 10 GT-introduktioner, som inden for de sidste 15 år er skrevet ud fra en historisk-kritisk tilgang, står Harrisons velkendte "Introduction to the Old Testament" fra 1969 unægtelig noget alene. Når den nye indledning tilmed er velskrevet, giver en klar og præcis indføring i problemstillingerne og i den gt.-lige forskningsaktuelle forståelse heraf, og når den rummer en række fine oversigter over de enkelte skrifteres teologi, er der al mulig grund til at hilse denne bog varmt velkommen.

Om forfatterne til "Old Testament Survey" gælder, at La Sor er professor Emeritus i GT, de øvrige er GT-professorer ved Fuller Theological Seminary i Californien. Deres udgangspunkt er et dobbelt: Dels opfatter de GT i alle dets enkelte dele som et autoritativt og inspireret skrift, som har fundet sin opfyldelse i NT. Gud er GT's endelige auctor, idet hans Ånd har styret de bibelske skribenters samling, redigering og nedskrivning af de mundtlige traditioner. Dels må GT også læses ud fra dets egen kontekst (og ikke kun ud fra NT) for at forstå det ret. Man må således spørge efter de enkelte skrifteres baggrund, tilblivelse, intention og samtidighed for at få den fulde forståelse af dem. Dette indebærer for forfatterne bl.a., at en konservativ tilgang til GT også må tage de spæn-

dinge alvorligt, som en given tekst måtte fremvise. I afsnittet om Pentateuken vil de f.eks. både fremhæve enheden i de 5 Mosebøger og understrege de litterære problemer i disse.

Bogen er bygget således op, at den først rummer indledende afsnit om G.'s autoritet, om forholdet mellem åbenbaring og inspiration, om den gt.-lige kanondannelse, om sprog og tekster og om Palæstinas geografi. Dernæst følger en gennemgang af GT skrift for skrift. Ind imellem findes mere oversigtsprægede afsnit, om f.eks. Pentateuchen, "the Former Prophets" (de historiske skrifter), profetismen, hebraisk poesi, visdomslitteraturen, for at nævne nogle. Problemet med kronologien i kongebøgerne, hvilket af flere forskere regnes for håbløst uigenkueligt, bliver indgående behandlet i et særligt afsnit.

Hvert skrift afrundes med en kortfattet litteraturlist. Bogen rummer desuden et stort emneregister, et forfatterindeks og en liste over de i bogen omtalte hebraiske og græske termer. 9 oversigtskort forøger bogens værdi væsentligt. Det omfattende noteapparat afslører, at forfatterne har et bredt kendskab til den nyeste forskning. Kun i enkelte tilfælde har jeg savnet henvisninger til væsentlige monografier. Det må dog bemærkes, at forfatterne kun i meget ringe omfang har benyttet tysk litteratur, som ikke i forvejen er oversat til engelsk. Visse sider ved den kontinentale forskning har de således kun andenhåndskendskab til.

Som et af bogens fortrin må absolut fremhæves de meget overskuelige oversigter over nøgleproblemstillinger inden for GT-forskningen, f.eks. spørgsmålet om patriarkfortællingernes historicitet, de forskellige forståelser af Jonasbogen (myte, typologi, allegori, historisk fortælling), spørgsmålet om Esajasbogens enhed, Josvabogens forhold til indvandringsfaktiske forløb. Bogen giver ingen forskningshistoriske oversigter (i modsætning til Harrisons "Introduction"), men skitserer kortfattet de vigtigste problemstillinger inden for de enkelte skrifter, og hovedstandpunkterne i den aktuelle debat. Bogens titel er her

virkeligt dækkende: "Survey...".

Et andet positivt træk ved bogen er af-snittene om de enkelte skrifters teologi og hovedtemaer. Her gemmer sig meget stof til videre arbejde og refleksion, ikke mindst for præsten og religionslæreren in spe. Lad mig blot som en lille appetitvækker nævne, hvordan forfatterne fremhæver, at GT i modsætning til græsk tankegang aldrig skildrer Gud filosofisk (d.v.s. umålelig, uendelig, evig...), men altid beskriver den levende Gud ved at sætte Ham i relation til noget kendt (p. 317). Eller: Gennemgangen af profeten Amos' budskab leder til bemærkningen om, at socialt og medmenneskeligt ansvar udgør en integreret del af bibelsk tankegang, hvorfor det ikke kan skæres væk fra det kristne budskab (p.324).

For at give et nærmere indtryk af bogen skal her nævnes nogle få eksempler på forfatternes holdning til nogle af de spørgsmål, som GT-forskningen rejser. De mener, at langt den største del af materialet i de 5 Mosebøger går tilbage til Moses selv, og at Pentateuchen stort set er blevet samlet og færdigredigeret omkring år 1000. Hvad angår spørgsmålet om dateringen af Deut. siges der, at bortset fra sene glosser og visse afsnit i de sidste kapitler "nothing remains in Deuteronomy that could not have come from the time of Moses" (p.180). Forfatternes standpunkt i den standende diskussion om patriarkfortællingernes historicitet er, at bibelsk som udenombibelsk materiale klart peger i retning af, at disse beretninger skildrer faktiske forhold og personer. Der argumenteres forsigtigt for, at der *ikke* ligger forskellige kilder bag beretningerne om Sauls vej til kongetronen (1.Sam. 8-12), men at beretningerne afspejler et komplekst forløb omkring kongedømmets indførelse. M.h.t. Esajas bogens forfatterskab siges det, at Esajas ben Amoz "was the dominant personality responsible for the entire prophecy that bears his name" (p.376), mens disciple og disses disciple har sørget for den skriftlige gengivelse af profeterne. Vender vi os til Salmerne Bog, afviser forfatterne med rette Mowinckels kategorisering af bestemte salmer som tronbestigelsessalmer. Dette lille udpluk giver et glimtvis indtryk af forfatternes ståsted inden for den GT-lige forskning. På mange områder støtter de sig til B.S.Childs'

synspunkter, hvor denne ("Introduction to the Old Testament as Scripture", 1979) har argumenteret for, at GT skal læses "holistisk", d.v.s. at man i stedet for at fokusere på en hypotetisk oprindelig tekst skal læse teksten, som den står nu, og som den er blevet overleveret af menigheden.

Der er naturligvis områder, hvor nærværende anmelder har reservationer. Denne kritik kan sammenfattes i 3 punkter:

a) Bogen giver enkelte steder unøjagtige oplysninger. Det er ikke rigtigt, når det på p. 324 siges, at forståelsen af de føreksilske profeter som værende strenge dømsprofeter uden nogen form for håbsforlyndelse generelt taget er forkastet i den GT-lige forskning. Flere tyske eksegeter, som f.eks. W.H.Schmidt har energisk plæderet for, at disse profeter forkyndte dom uden omvendelsesmulighed ("Zukunftsgewissheit und Gegenwarts kritik", 1973). Mange forskere finder i dag, at tekster, som antyder et fremtidigt håb må tilskrives menighedens senere refleksion over profetordet.

b) Der gives i bogen en række klare opsummeringer af den igangværende debat og nogle kortfattede konservative svar herpå. Det er dens styrke - men også dens svaghed. Det gør bogen mere overskuelig; men problemet er imidlertid, at forfatterne ofte er for uklare i deres konfrontation med de rådende standpunkter inden for den historisk-kristiske forskning. Svarene er ofte forsigtige, ligesom jeg undertiden har savnet en mere dybtgående begrundelse for forfatternes svar på problemerne. Som eksempel kan nævnes, at argumentationen for at betragte Deut. som værende fra mosaisk tid er spagfærdig og forsigtig. Der henvises blot til, at den afgudsdyrkelse, som profeterne revser (f.eks. הוֹלָה) ikke er nævnt i Deut. (p. 180). Mange andre overvejelser kunne anføres, som ville pege i retning af, at Deut. måtte hidrøre fra før-dynastisk tid, f.eks. bogens struktur, dens syn på folket og på landet, forholdet til andre nationer.

c) Endelig er der en række områder, hvor deres forståelse af problemstillingerne må give anledning til spørgsmålstejn. Det gælder f.eks. deres forståelse af Gen. 1-11, hvor de siger, at Urhistorien gengiver teologiske sandheder omkring bestemte begivenheder, affattet i et *symbolisk* billedsprog, ligesom forfatteren af Johs. Åb.

måtte ty til det apokalyptiske billedsprog for at få sit budskab frem (p.74). Problemet ved denne forståelse er, at der i modsætning til Åbenbaringsbogen ikke er noget ved stilen eller formen i Gen. 1-11, som antyder, at de skal høres som billedlig tale. De omfattende slægtstavler vil bl.a. tilkendegive, at de første mennesker hører hjemme i en bestemt historisk kontekst forud for patriarkerne. Disse kapitler har, så vidt jeg kan se, til intention at give teologisk set altafgørende begivenheder, som har fundet sted i tid og rum.

Forfatterne synes at godtage den generelt accepterede deling af Gen. 2,4 i to helt uafhængige udsagn (p.76), skønt denne deling ødelægger den smukke kiasmiske sætningsstruktur i verset og modsiges af den øvrige anvendelse af ordet וַיִּבְרָא Genesis.

Angående det yderst vanskelige problem med dateringen af israelitternes udvandring argumenteres der ensidigt for den sene datering (ca. 1290 f.Kr.), selvom de erkender, at den har sine vanskeligheder (p.127). Det er imidlertid ikke lykkedes for forfatterne at sandsynliggøre, at den bibelske kronologi, som antyder en noget tidligere datering (ca. 1440 f.Kr.), blot skal forstås som runde angivelser, skabt ud fra forestillingen om en bestemt antal generationer mellem exodus og templets indvielse. Bimson har for nogen tid siden dygtigt argumenteret for, at udvandringen *kan* have fundet sted i det 15. årh. ("Redating the Exodus and the Conquest", 1978), og hans fremstilling rejser (hvis den er holdbar) en række alvorlige spørgsmål over for den traditionelt sene datering af exodus.

Endeligt (for at tage et sidste eksempel) er det et stort spørgsmål, om det er rigtigt at bestemme Ps. 110 udelukkende som en kongesalme, der skal forvise kongen om Jahves personlige støtte og engagement (p.521). Selv med salmens kongelige træk in mente har den en række for kongesalmer unikke træk, som gør det berettiget at tolke den som en direkte messiansk salme.

På trods af disse reservationer kan jeg dog anbefale Old Testament Survey som særdeles brugbar, ikke mindst ved del-

prøvestudierne. Den giver en overskuelig og klar indføring i de enkelte skrifter og disses særpræg m.h.t. problematik, temavalg og teologi. Bogens stærke vægtlægning på GT's budskab gør den meget anvendelig også efter studiets ophør.

Carsten Vang

STAT CONTRA KIRKE I OLDTIDENS ROM OG I NUTIDENS DANMARK

HELGE HAYSTRUP

KONTRAST 82 I SERIEN

"FRI FOLKEKIRKE"

PRIS: 19, -

SIDER: 28

Denne lille bog, der er skrevet af en specialist i oldkirken, består af to dele.

I den første del (s. 3 - 23) behandles de kristnes forhold til den romerske statsmagt, indtil kristendommen blev statsreligion.

I den anden del (s. 24 - 28) ses der på vor tids gudløse samfund, og der trækkes nogle linier op fra oldtiden til vor tid. Det første afsnit giver en kort, men god indføring i, hvordan de første kristne forholdt sig til statsmagten. Den viser på en levende måde (ikke mindst på grund af en del citater og beretninger fra samtiden) hvilket spændingsforhold, de kristne stod i overfor den. På den ene side var de lydige mod statsmagten, som var indsat af Gud til at føre retfærdigheds sværd. På den anden side sagde de klart fra, når statsmagten ville sætte sig i Herrens sted som den egentlige herre.

Lydigheden havde sin grænse dér, hvor bekendelsen til Kristus som Herre blev antastet, koste hvad det ville, martyrium m.m.

Derefter går Haystrup over til at se på vores samfund. På trods af alt det gode, der er sket i vort samfund, findes der også ukristelige tendenser, der har øde-

lagt meget helt ind i folkekirken, bl.a. en kamp mod de gammeldagstroende. I den situation mener forfatteren, at vi kan lære noget af de ældste kristne. Vi skal ikke altid se passivt til i lydighed, men handle, når situationen kræver det. Forfatteren giver sit bud på, hvordan det kan ske.

En udmærket bog, der også kan sætte nogle tanker igang om en aktuell problematik.

Keld Skovgård Pedersen

TJENESTEN VED ALTERET

POUL ULSDAL

HELLBERG OG ELMQUIST

PRIS: ?

SIDER: ?

Det er vigtigt for enhver teologisk student og præst at oparbejde et godt "bibliotek" af bøger, man kan ty til i arbejdet. Det gælder gode kommentarer, homiletiske udkast, dogmatikker, sjælesorgslitteratur osv. Sådanne bøger går vi ud fra, at alle søger at få i hus. Men der er også andre emner, der er ligeså vigtige at få indsigt i, samt kundskab og - om Gud vil give os den - visdom om. Navnlig ét emne er vigtigt, og det er: Hvordan holder vi gudstjeneste? Hvordan griber vi det an deroppe foran alteret, hvor præsten under størstedelen af gudstjenesten opholder sig. Her er der i fjor udkommet en bog, som er lige til at gå til for såvel studenter og præster. Den hedder "Tjenesten ved alteret". Lad det være sagt med det samme: Denne bog bør enhver MF'er anskaffe sig til selvstudium, overvejelse og igangsættelse. Det med gudstjenesten er vigtigt, det vigtigste, det, vi som præster lever på og holder ud på!!! Poul Ulstdal øser her ud af sin store indsigt i disse spørgsmål og så er han så dejlig praktisk og ikke rabiat!

Han begynder med et kort rids over højmesse-liturgiens udvikling. Herefter et kapitel med overskriften "Vi har et alter"

(fra Heb. 13,10) om nadveren som gudstjenestens centrum. I kapitel 3 lidt om messeklæderne fulgt op af et kapitel om "messesang - nutidssprog". Så følger et afsnit om "Stillebønnen - korstegn og gestus". Det kan nok virke fremmed på de fleste af os, men vi bør lade den fælleskirkelige tradition belære os! Kapitel seks er et kort, men særdeles fint kapitel om salmerne og deres funktion i messen. Her forærer Ulstdal os et ypperligt forslag til salmevalg til hele kirkeåret. Det er nok det bedste forslag, jeg har mødt! I det følgende kapitel kommer forfatteren ind på messens restaurering i praksis. Kapitel otte rummer et par ord om forberedelsen til messen og kapitel 10 lidt om taksigelsen efter messen. Derimellem har han placeret bogens centrale kapitel "En evangelisk-luthersk højmesse". Bogens to sidste kapitler er et appendiks om skriftemålets og dåbens plads i messen.

Bogen er forsynet med 10 tatskrevne sider noter, og en righolding litteraturliste, og en liste over skrifthenvisninger og et navne- og sagregister, så bogen også kan bruges som en opslagsbog.

Hvad præger denne bog?

Kærlighed til gudstjenesten. Et luthersk grundsyn. Den fælleskirkelige arv. Livslang erfaring.

Bogen være hermed anbefalet til studium. Jeg har kendskab til et præstekonvent, der skal i gang med den. Måske kunne der laves en studiegruppe på MF. Bogen kan bestilles på forlaget Hellberg og Elmquist, Søndervangl9, Hygum, 6630 Rødding eller på MF.

Er man videre interesseret i at læse Ulstdal - og det kan man sandelig blive, for han skriver godt og han kan sine ting! - findes der en bibliografi og et smukt skrevet efterskrift af Fog, Okkels og Studsgaard om den nu 70-årige Poul Ulstdal.

Flemming Baatz Kristensen, Sp. ved Vigerslev Kirke.

KRISTEN MANNISKOSYN

BIRGER GERHARDSON

SKEAB-VERBUM, 1982

PRIS: ?

SIDER: 198

Da man som regel lægger mest mærke til det, der står sidst i en anmeldelse, vil jeg begynde med de negative sider ved bogen:

"Kristen Människosyn" er en artikelsamling og har en sådant sædvanlige svage sider: der mangler en overordnet struktur og der er gentagelser (omend det kunne have været meget værre).

Jeg kunne godt ønske, at bogen havde en mindre ambitiøs titel, da den ikke nær når hele vejen rundt indenfor dette emne. Selvfølgelig kan ingen enkelt bog nå dette, men jeg har dog læst bøger, der har flere af de centrale ting ang. det kristne menneskesyn med.

Den sidste negative side, jeg vil nævne ved bogen, er den alvorligste:

B.G. skriver i efterskriftet: "Jag tar historiskt på texterna - antyder t.ex. utvecklingslinjer och meningsskiljaktigheter inom bibelens ram". Det kan jo være en overskrift til næsten hvad som helst, og i dette tilfælde er det - i hvert fald for GT's vedkommende - overskrift til et bibelsyn, der, ifølge min mening, har for lidt tillid til Guds åbenbaring. Jeg citerer:

"I Israels äldsta tid var det religiösa livet mycket sammansatt bland de olika "stammarna". Men i längden segrade en trosform: jähvismen (tron på Jähe)". Val de fleste af os regner med en fremadskridende åbenbaring i GT - men dog en åbenbaring, ikke et produkt af en kamp mellem mennesketanker. Jeg kunne nævne flere eksempler fra bogen, men nu vil jeg ikke lege "Den store Fejlfinder" mere.

Af de positive sider ved bogen kan nævnes, at den på trods af sit bibelsyn i langt de fleste tilfælde uddrager Bibelens lære på en klar og solid måde. B.G. har et forfriskende nyformulerende sprog og formår at anlægge nye og oplys-

ende synsvinkler på mange ting. Han når ret vidt omkring - især på det individuelle/ hverdagspsykologiske område, og det kan man lære meget af.

Kort sagt: hvis du kun vil læse én bog om det kristne menneskesyn, kan jeg ikke anbefale dig denne bog. Men hvis du ved noget om emnet i forvejen, og forstår at sortere de uheldige aspekter fra, er det en meget inspirerende bog, der kan anbefales.

Sprint

ZUGANG ZUR BIBEL - EINE EINFÜHRUNG IN DIE SCHRIFTEN DES ALTEN UND NEUEN TESTAMENTS

HANS WALTER WOLFF & GUNTER BORN-KAMM

STUTTGART 1980

PRIS: DM 16,80

SIDER: 336

I denne bog giver de to kendte teologer en indføring i henholdsvis GT og NT - samt i de relevante forskningsmetoder. Forfatterne behersker deres stof suverænt, og formår også at gøre det nogenlunde letfatteligt. Dog forekommer det mig, at der overalt forudsættes en del viden, som nybegyndere jo ikke kan have. Bogen vil næppe kunne bruges som den første indføring i Bibelen.

Jeg finder også, at forfatterne populariserer så meget, at der bliver tale om forenklinger visse steder. Således bruges der ialt 4 sider til behandlingen af de "5 deuteropaulinske breve" (Ef., Kol., pastoralbr.), og spørgsmålet om eventuel ægthed bliver end ikke rejst!

Selvom bogen er god at have som et oversigtsværk, finder jeg dog ikke, at den bør slå igennem på det danske marked.

Kurt Larsen

THE RESURRECTION OF JESUS. A JEWISH PERSPECTIVE.

PINHAS LAPIDE

AUGSBURG PUBLISHING HOUSE, 1983

PRIS: CA. 90 KR.

SIDER: 160

Pinhas Lapide er ortodoks jødisk NT-forsker. I et forord af Carl E Braaten gøres der rede for den nye interesse for en jødisk-kristen dialog, i hvilken P. Lapide indtager en central plads. For ham som ortodoks, farisæisk jøde er det ikke opstandelsen, men Jesu messianitet, der skiller kristendommen fra jødedommen. Det står klart for ham, at opstandelsen er den kristne kirkes grundlag (1. Kor. 15). Men dermed er ikke sagt, mener Lapide, at Jesus så også er Messias, hvilket jo ellers er en genuin kristen tankegang. Når Messias kommer, vil Gudsriget være uimodsagt, og det er det jo ikke nu. Jøder og kristne er derfor fælles i forventningen om Messias' komme (pp. 13-14).

Hovedintentionen med bogen er, siger Lapide, at vise at "... the Easter event in whatever way one wants to understand it, was primarily and chiefly a Jewish faith experience" (pp. 45-46). Et andet sted hævder han, at opstandelsestroen er en fast bestanddel i den jødiske tro. "It is as old as Judaism itself" (p. 55). Det kan man da kalde en revolutionerende udfordring til den i dag dominerende teologi, i hvilken det næsten er et dogme, at opstandelsen ikke findes i GT, undtagen nogle få steder i meget sene apokalyptiske passager. Men hvad er da hans begrundelse? GT kender til optagelse til himlen (Gen. 5,24; 2. Kg. 2,11), transfigurationen (1. Sam. 10,6) og til tre dødeopvækkelser udført ved profeter (1. Kg. 17; 2. Kg. 4; 13) (p. 46).

Endvidere bygger han på tanken om Guds almægt og al-retfærdighed, som udelukker, at døden kan være hans sidste ord. Guds retfærdighed indicerer, at hans vil genoprette.

Endelig peger Lapide på den "nærførelse", der prægede påskefesten, Hallels trøstesalmer og Ezekiels vision om de døde ben. Disse elementer var en fast bestanddel i disciplenes forestillingsverden. Lapidets overraskende påstand er da, at disciplenes skuffelse ikke så meget skyldtes Jesu død, men at hans ikke opstod igen.

Det er ganske vist en spændende tilgang, og meget logisk, eftersom Lapide jo mener, at opstandelsestroen var en fast bestanddel af disciplenes tro både som jøder og som jøde-kristne. Men holder denne teori nu også stik?

Indgik det i den jødiske Messiastro, at Messias skulle dø? Lapide hævder jo selv, at når Messias kom, skulle Gudsriget være fuldbyrdet. Tænk her også på disciplenes manglende forståelse for lidelsen. Deres Messias skulle ikke lide.

Skyldes disciplenes skuffelse ikke istedet, at han, som de troede var Messias, nu var død? De to Emmausvandrendes skuffelse skyldtes i hvert fald Jesu død (L 24,21ff).

Endvidere har disciplene også overordentlig vanskeligt ved at tro på Jesu opstandelse, da de endelig fik det at vide. Hans opstandelse var alligevel ikke en selvfølge for dem.

Jeg mener således ikke, at Lapide er i overensstemmelse med NT's vidnesbyrd om grunden til disciplenes skuffelse.

Det leder os hen til en anden hovedtanke i bogen. Når nu disciplene var skuffede og desillusionerede, hvordan kan vi da forklare det mirakel, at de var i stand til at overvinde deres skuffelse, og begynde at prædike budskabet? Ja, hvordan forklare kirkens udbredelse? Det mest sandsynlige var, at "... something must have happened which we can designate as a historical event since its results were historical - although we are completely unable to comprehend the exact nature of the occurrence" (pp. 127-128). Det er det spørgsmål og det svar vi altid må holde frem for enhver saddukæer og bultmannianer. Ej heller kan opstandelsestroen være opstået ved en vision, for ingen visioner i jødedommen kunne få sådanne konsekvenser, som opstandelsen fik. Lapide er ikke ene om at stille dette grundlæggende spørgsmål. Det samme

gør fx Bornkam i sin bog "Jesus von Nazareth".

Lapide refererer så forskellige nyere teologers (bort- ?) forklaringer af opstandelsen, og konkluderer, at hvor meget sandt der end måtte være i disse forklaringer, så virker de alt for abstrakte til at forklare det helt håndgribelige fænomen, som kirken nu engang er. Et sådant fænomen kræver en konkret forklaring, og her kan vi ikke udelukke muligheden af en fysisk opstandelse (p. 130).

Mange andre ting tages op i denne spændende bog, men jeg har indskrænket mig til de to ovenfor nævnte hovedpunkter om opstandelsestroen i GT, og den fysiske opstandelse som den mest plausible forklaring på det, der skete efter påske. En læseværdig bog, fordi vi her møder et syn på opstandelsen, som er mere i pagt med en bibelsk tankegang end mange af de forklaringer, vi vesterlændinge kan servere.

Mogens G. Jensen

TROSTUNGEN. VERMITTELT VON RUDOLF BOHREN

MARTIN LUTHER

CHR. KAISER VERLAG 1983

PRIS: DM 12,-

SIDER: 144

Howdan skal man øve sjælesorg over for en syg eller en døende? Dette store spørgsmål tages her op af den reformerte Rudolf Bohren, der præsenterer to små skrifter af Martin Luther, dels "Vierzehn Tröstungen für Mühselige und Beladene", dels "Ein Sermon von der Bereitung zum Sterben".

Begge disse skrifter skrev Luther i efteråret 1519, - det første af dem med henblik på kurfyrste Frederik den Vise af Sachsen, der var alvorligt syg. Før man når til selve skriftet, må man dog igennem en ret lang indledning, der des-

være virker noget teoretisk. Den er affattet af Rudolf Bohren og indeholder bl. a. overvejelser over den fremmedhed, der er mellem Luthers begrebsverden, med talen om synd og helvede, og så det moderne menneskes livsforståelse. Endvidere gennemgås et personligt brev, der skulle ledsage "Vierzehn Tröstungen", og hvori Luther forbereder kurfyrsten på sit trøsteskrift. Kristus og hans forbilledlige sjælesorg, samt hans forsøringsværk i umålelig kærlighed holdes først frem for kurfyrsten. Dennes synd og Guds dom forties dog ikke, sådan som det ifølge Bohren ville være naturligt i dag, men de er centrale momenter her. I Kristus har kurfyrsten en ny værdighed, højere end hans jordiske.

Al sand trøst må vi hente fra Den hellige Skrift, og eftersom den maler et billede for os af både onde og gode ting til trøst, deler Luther sit trøsteskrift op i to tavler, hvert med syv billeder af henholdsvis onde og gode ting. Under første tavle peger Luther f.eks. på "Die Übel in uns", dvs. al den ondskab, som findes inden i os, men som vi selv kun kender en brøkdæl af, og dermed hele den retfærdige straf og lidelse, som Gud hver dag forskåner os for. Endvidere andre onde ting, der kunne true os, men som Gud vender til trøst for os, - og højdepunktet er den ondskab, der ramte Kristus til liv for os. Ligesom der for kurfyrsten er trøst at hente gennem de mange onde ting, der males op for hans øjne, således opmuntres han nu gennem den anden tavle over "Die Güter". Her drejer det sig først om Guds talrige gode gaver til os i vort menneskeliv, hvilke langt overgår f.eks. sygdommens bitterhed. Og Luther beskriver andre goder, der kan give en kristen trøst og hjælp - selv det at dø - før han som det sidste udfolder det herlige evangelium om opstandelsen fra de døde og den evige salighed hos Gud, således som det er stillet den, der tror, i udsigt, eftersom han har del i alle Kristi fortjenester og goder. Når alt kommer til alt, behøver vi kun eet "billede" til trøst og opmuntring: Kristus selv og hans retfærdighed.

Efter dette skrift føres vi nu af Rudolf Bohren over i "Ein Sermon von der Bereitung zum Sterben". Også her møder vi et sjælesørgerisk skrift, og Luther henvi-

ser først og fremmest til sakramenterne - herunder også den sidste olie - som det, man må tage imod og sætte sin lid til. Luther vil vise, hvad det er, man må se i sakramenterne. For den døende er der tre "billeder", der truer med at optage ens tanker, nemlig billedet af døden, af synden og af helvede med evig fordømmelse. Igennem sakramentet får man kraft til at lade disse billeder falde og erstatte dem med billedet af henholdsvis livet, nåden og himlen, eftersom Kristus er vort liv, han bar vor synd på korset, han blev forladt af Gud og overvandt helvede. I sakramenterne får man Guds tilsigelse af denne store nåde for Kristi skyld, og derfor må man forlade sig på dem.

Som et ekko fra en tid, der ligger os nærmere end Martin Luther, gennemgår Rudolf Bohren til slut et stykke romantisk poesi af Jean Paul, hvilket også har med beredelsen til at dø at gøre.

Som helhed er bogens intention vanskelig at klarlægge, men de to Luther-skrifter er bestemt et studium værd.

Kurt Kristensen

N. F. S. GRUNDTVIG THEOLOG OG KIRKELÆRER

REGIN PRENTER M. FL.

UDVALGET FOR KONVENT FOR KIRKE OG
THEOLOGI, 1983

PRIS: KR 68,90

SIDER: 100

Bogen er Udvalget for Kirke og Teologi's bidrag til fejring af 200-året for N. F. S. Grundtvigs fødsel.

Den er en offentliggørelse af 5 foredrag holdt på Konvent for Kirke og Teologi i okt. 83 i Århus. Dertil kommer 2 prædikener holdt ved mindegudstjenester for Grundtvig.

Udgiverne ønsker med denne udgivelse at kaste lys over Grundtvig som teolog og

kirkelærer og over den situation og konfrontation, hans synspunkter kom frem i. Dette skulle være et godt udgangspunkt for at genfinde den indre enhed i Grundtvigs virke, der alt for ofte er blevet delt op i isolerede småstykker.

At bogen indledes med to prædikener (af R. Prenter og J. Glenthøj) viser på en fin måde, at Grundtvig og kirke hører sammen. Samtidig er det en god introduktion til emnet for bogen.

Herefter kommer så de 5 foredrag, der belyser Grundtvig som teolog og kirkelærer fra forskellige sider.

Emnerne er følgende:

- 1) "Grundtvig som ekseget" ved Hejne Simonsen, professor i NT.
- 2) "Bibeltime over Rom. 9,30-10,13" ved sognepræst Søren Poulsen.
- 3) "Grundtvigs Catholicity" ved Arthur McDonald Allchin, Canon residentiary og engelsk specialist i Grundtvig.
- 4) "Grundtvigs treenighedslære" ved professor Regin Prenter.
- 5) "Injurieprocessen mod Grundtvig 1825-26" ved sognepræst Jørgen Glenthøj.

Bogen giver, på trods af sin korthed, et godt indblik i Grundtvigs teologi på flere felter, og J. Glenthøjs indlæg sætter på en fin måde Grundtvig ind i sin historiske samtid, samtidig med at der trækkes linier op til aktuelle problemer i dag. Dog savner jeg, uden derved at gøre Grundtvig mindre, at man engang imellem viste kritikpunkter mod Grundtvig (han var jo ikke ufejlbarlig).

Nogle af indlæggene er ret koncentrerede og derfor ret svære at trænge ind i, så bogen henvender sig først og fremmest til teologer og andre, der er vant til at læse teologisk litteratur.

Bogen er forsynet med udmærkede noter.

En god bog, hvis man søger at trænge ind i Grundtvigs teologi og virke. Den kan også være med til, at man får et større udbytte af Grundtvigs salmer. Endnu en impuls i det teologiske arbejde.

Keld Skovgård Pedersen

DAGEN DA DØDEN DØDE

MICHAEL GREEN

CREDO FORLAG 1983

PRIS: KR. 55,-

SIDER: 95

Den kendte præst og forfatter Michael Green har igen begået en bog. Denne gang om kristendommens grundpille, opstandelsen. Bogen er ikke en teologisk milepæl i opstandelsesforskningen, men er skrevet med et apologetisk og evangeliserende sigte. Bogen er delt i to dele - første del behandler opstandelsen historisk og teologisk, anden del udfordrer til tro. MG røber tydeligvis kendskab til den løbende fagteologiske debat.

I den historiske, teologiske del er der et kapitel, som hedder: "Vi forbereder os til undersøgelsen". Her gør han rede for sin fremgangsmåde: først lægge evt. fordomme tilside, derpå høre påstanden, dernæst vurdere bevismaterialet og endelig undersøge forudsætningerne hos de mennesker, der er fremkommet med påstanden. Dette prøver forf. så at gøre. Dernæst følger et kap. hvor han ser på de forskellige indvendinger, der har været rejst imod opstandelsens virkelighed. Her behandles således problemet om den tomme grav og tilsynekomsterne. I sidste del bringes der en række vidnesbyrd, som munder ud i en opfordring til at tro opstandelsens under.

Nu er "Den dag døden døde" blevet anmeldt flere steder, bl.a. i KD d. 10.10.83 af prof. Mogens Müller, som benytter sig af lejligheden til beklagende (tri-umferende?) at spørge, om der da ikke findes et mere kvalificeret bud fra den konservative lejr herhjemme. Han kalder behandlingen af opstandelsesproblematikken "problemubevidst", som næppe vil overbevise andre end dem, som ønsker at blive overbevist. Det får så være. Men der hvor han "afslører" sig er, når han siger, at MG udvisker grænserne mellem historisk tale og trosvidnesbyrd. En sådan dikotomi kender vi jo desværre alt for godt til i den teologi, som har været herskende i de sidste hundrede år. I

en sådan situation, er det befriende, at en teolog tør argumentere for en historisk legemlig opstandelse.

Men hvad så, gør MG sig skyldig i historisk at ville bevise opstandelsen? Fører han en historisk, juridisk bevisførelse for opstandelsen for derefter at udfordre til tro? Indrømmet, der er tendenser til en sådan forgrovet bevisførelse, når MG benytter sig af et citat fra en retspræsident, der har udtalt, at "ingen intelligent jury i hele verden ville kunne undgå at nå frem til en kendelse, der lød på, at baretningen om opstandelsen er sand", side 11. Andet steds taler han om "pålideligt bevismateriale", side 32, og "skarpsindige naturvidenskabelige og historiske undersøgelser", side 14. Her er forf. snublende nær ved at ville føre et uomstødeligt bevis for opstandelsen.

Men er det hele sandheden? Det mener jeg ikke. Tvært imod siger MG på side 51 lige ud: "Opstandelsen kan naturligvis ikke bevises. Det er der ingen historisk begivenhed der kan. Alt hvad man kan gøre, er at påvise, at alle beregninger af opstandelsens historiske sandsynlighed (min understregning) kommer til samme resultat, således at dens sandsynlighed er hævet over al rimelig tvivl". Her viser MG, at han er sig historieproblemet bevidst, sådan som vi kender det fra Lessing (tilfældige historiske sandheder kan ikke erstatte nødvendige fornuftsandheder).

Men hvordan skal vi så komme til rette med, at på den ene side er der tale om et "bevismateriale", mens det på den anden side aldrig kan lade sig gøre, at bevise opstandelsen? Her vil jeg benytte mig af en distinktion, som prof. Regin Prenter indfører i en artikel i KD d. 25.3.67. Denne distinktion viser det grundbegreb, som ligger til grund for todelingen i bogen, så vidt jeg kan se. Han siger: "... , at opstandelsen som alle andre undere eller tegn.... har to sider, en side, der vender mod os, noget, vi kan se og konstatere, og en side, der vender mod Gud, som vi ikke kan se, som derfor kun kan tros eller i vantro forkastes, men ikke vides eller konstateres". Samme sted udtaler Prenter også, at det er muligt at godtgøre, at det er muligt at tro på Jesu egen opstandelse, og at det ikke er en desperat trosydelse imod al historisk forståelse. Prenter me-

ner altså, at "opstandelsen som historisk begivenhed er mulig - omend ikke som historisk faktum uimodsigelige - ...". Ja, han går så vidt som til at sige, "At graven blev fundet tom er også en historisk kendsgerning". Videre "At Jesus viste sig for sine disciple kort efter sin død, er en historisk kendsgerning, som er bevidnet så godt i kilderne, at det vil være uberettiget på historisk grundlag at bestride den".

Denne yderside ved opstandelsesbegivenheden er lige netop det som MG har sat sig for at undersøge i første del af bogen, hvor han ser på problemet med den tomme grav og tilsynekomsterne. Det er i disse kap. vi kan finde udtryk som "bevismateriale" side om side med "bevidne" og "vidnesbyrd".

Først når man, som prof. Prenter siger det, skal til at tolke disse historiske kendsgerninger, kan man nå til forskellige resultater. Da kan man i tro vælge at forstå den tomme grav og tilsynekomsterne som Guds handle i historien med syndere til evigt liv, eller i vantro afvise kendsgerningerne som hallucinationer, gravran etc. Et sådant valg er ikke historisk-videnskabeligt, men et trosvalg som bygger på en historisk virkelighed. Andel del af sin bog helliger MG jo netop forskellige menneskers vidnesbyrd om dette trosvalg.

Jeg kan med min bedste vilje ikke indse, at MG har gjort sig skyldig i en udvisken imellem historisk tale og trosvidnesbyrd, selv om han til tider ligger lige på grænsen. Tvært imod er det befriende at møde en teolog, der tør tale om, at troen ikke bærer kendsgerningerne, men selv er skabt og båret af historiske tildragelser og forkyndelsen af disse. Rom. 10,17.

Derfor kan jeg ikke andet end anbefale bogen, hvis man ønsker en let tilgængelig indføring i opstandelsesspørgsmålet. MG gør på en let og overskuelig måde rede for de forskellige indvendinger, som man kan møde, og giver det svar, hvori han forsøger at argumentere såvel historisk som psykologisk imod disse indvendinger. Bogen har et klart apologetisk sigte, som gør den yderst velegnet i evangeliserende sammenhæng. Jeg har allerede lånt mit eksemplar ud.

Mogens G. Jensen

EN KRISTENS FORHOLD TIL ISRAEL

ØIVIND ANDERSEN

FORLAG: ORDET OG ISRAEL

PRIS: KR. 25,-

SIDER: 55

Israel, vor smertesbroder, drejer dette lille skrift sig om, og det er os, som er hedningekristne, og vort forhold til Guds eget udvalgte folk der er hovedsagelig det. Det er et højaktuelt emne i dag, og aktualiteten bliver ikke mindre i den kommende tid. Prøv blot at tænke på, at Israel hver dag, på en eller anden måde, er i centrum af hele verdenspolitikken og i alle menneskers bevidsthed. Guds store forjættelser til sit folk mangler endnu sin totale opfyldelse, og de er på vej.

I sammenhæng med dette tager Ø. A. nogle centrale begreber op, og får dem præciseret. Det gælder bl.a.: Hvad er Israel? Hvordan frelses jøderne? Guds søn, som Israel, som Jesus, som Begyndelsen? Messias, Den Salvede.

Hele skriftet er gennemsyret af Ø. A.'s store bibelkendskab og dybe og rige evangeliske forståelse, som gør, at han stik imod al tradition og antisemitisme alligevel lader Skriften tale, og lader det stå ved magt, at:

- Guds udvælgelse af Israel står fast til evig tid...
- profetierne opfyldes så bogstaveligt, som de er ment...
- Israel har guddommelig ret til landet..
- Gud vil vende sit folks forhærdelse til Kristustro...

Niels Jørgen Langdahl

GUDS VIRKELIGHED

REGIN PRENTER

LOHSES FORLAG 1982

PRIS: ?

SIDER: 192

Regin Prenters kommentar af Anselms lille skrift "Proslogion" kommer vidt omkring - lige så vidt som Anselm gør det i sine 26 små kapitler, der tilsammen ikke fylder over 25 sider. Alligevel adskiller både teksten og kommentaren sig fra det meste teologi, der har samme beskedne omfang: Der er tale om en grundighed, redelighed og konsekvens både hos forfatter og kommentator, der rager op i forhold til så meget andet, og som gør, at man virkelig griber af skriftets intensitet.

Anselm starter i forordet med at understrege, at dette arbejde er gjort af een, "der prøver at opløfte sit sind til at betragte Gud, og som søger at få indsigt i det, som han tror". Dette lille citat betyder også forklaringen på, hvorfor Anselm har kaldt sit lille skrift "Proslogion" (tiltale) - nemlig en tiltale/tilbedelse af den levende Gud.

Anselm starter med allerede i forordet at redegøre for, hvilket teologi-begreb han udgår fra. Han understreger, at teologiens eneste sande rum er troens og tilbedelsens - det lader sig ikke gøre at drive sand teologi uden i et personligt forhold til Gud. Ja, det lader sig kun gøre at drive THEologi når teologien i alt handler om Gud - også når den taler om mennesker og verden. Hvis Gud ikke i sidste ende er teologiens eneste tema - da er der ingen teologi.

I kap. 1 kommer Anselm så med en opmuntning til sjælen om at betragte Gud - i Prenters kommentar er det blevet til teologiens problem og teologiens metode - med forordet og kap. 1 har Anselm altså leveret os et spændende indtryk af, hvordan en dygtig teolog i skolastikken arbejder - og hvilke forudsætninger han udgår fra - hvad der ikke er mindre spændende er, at disse temaer med Prenters

kommentar gøres uhyre aktuelle og udfordrende - ja rykker ind i vores tid!

Efter disse indledende bemærkninger kommer så det, som oftest (fejlagtigt) er blevet betragtet som skriftets anliggende og hoveddel - kap 2-4 med det ontologiske gudsbevis.

Al kritik til trods står det ontologiske gudsbevis tilbage med en egen indre styrke, der siger meget om den teolog, der har formuleret det så præcist, skarpt og kontant.

I næste hovedafsnit - kap 5-11 - udfolder Anselm så en skabelsesteologi på baggrund af det ontologiske gudsbevis. Først behandles Guds godhed - derefter Guds retfærdighed. I kap. 11 forsøger Anselm så at harmonisere disse to udsagn om Gud, hvilket er tvingende nødvendigt, hvis hans skabelsesteologi skal føres til ende - og vise sig holdbar.

Problemstillingens radikalitet viser konsekvensen og modet hos Anselm. Det gør også hans løsning - ligesom Luther nemlig i "Om den trælbandne vilje" bøjer af overfor Guds suverænitæt - predestinationens gåde - således gør også Anselm her: "...kan det ikke med nogen rimelighed begribes, hvorfor du af dem, der er lige onde, hellere vil frelse nogle frem for andre i den højeste godhed, og hellere fordømme andre frem for de førstnævnte i den højeste retfærdighed." Eller med Luthers ord: "For det er ikke sådan, at det som Han vil, er det rette just fordi det, hvad Han bør - eller i hvert fald burde - ville. Nej, tværtimod: fordi det er Ham, der vil det sådan, derfor er det nødt til at være det rette, det som sker."

Svaret for både Luther og Anselm hedder - tilbedelse! Tilbedelse af den evige Gud, der har åbenbaret sig!

Fra kap. 12 og skriftet ud bliver Anselm nemlig åbenbaringsteolog - han kunne ikke ud fra skabelsesteologien løse hårdknuden angående forholdet i Gud mellem Guds godhed og Guds retfærdighed. Genem åbenbaringen får Anselm kendskab til Gud som den skjulte Gud og den åbenbarede Gud - og dette gudsbillede fører Anselm dybere ind i - tilbedelsen!

Prenter påviser med sædvanlig skarphed, at hoveddelen i Anselms skrift er kap. 12-26 - den glømte del!

Har Prenter ret i denne tolkning?

De, som har læst noget af Regin Prenters forfatterskab, vil vide, at han arbejder med en systematisk konsekvens, man ikke umiddelbart kan komme udenom - tingene virker bare overbevisende under Prenters kommentar - og således også her. Hans kommentar af "Proslogion" virker teksttro - virker gennemarbejdet. Hans konklusioner kommer som følge af en solid kæde af argumentation/dokumentation

og virker derfor ægte.

"Proslogion" er et lille skrift - Prenters kommentar er heller ikke særlig stor, men bogen "Guds virkelighed" er et studium værd - ikke mindst for teologer. Den rummer problemstillinger, der er aktuelle for nutidig teologi - den giver et kvalificeret bud på teologiens tema og rum, - nemlig Guds virkelighed!

Jørgen Jørgensen

IXØYC, Menighedsfakultetets Studenterblad, er et bibeltro teologisk tidskrift, der udkommer fire gange årligt. IXØYC henvender sig primært til studenterne på Menighedsfakultetet og tager emner op, som har betydning for studenten i hans studium med henblik på en senere tjeneste i kirken. IXØYC lægger hovedvægten på teologiske artikler, bog anmeldelser og informationer af interesse for Menighedsfakultetets studenter. Enhver, der kan gå ind for Menighedsfakultetets grundsyn er velkommen til at indsende artikler for optagelse i bladet - Menighedsfakultetets egne studenter indlæg har dog altid prioritet, ligesom redaktionen ikke er forpligtet til at optage alle indsendte artikler.

Adresser

KONTORET:

Menighedsfakultetets kontor: Katrinebjergvej 75, 8200 Århus N. (06) 16 63 00.
Forretningsfører: Jens Olesen, Carit Etlarsvej 25, 1. tv. 8230 Åbyhøj (06) 15 31 04.
Assistent: Bodil Larsen.

LANDSSEKRETER:

Cand. theol. Kurt Larsen, Kalmargade 35, 8200 Århus N. (06) 16 31 19. (privat).
(06) 16 63 00. (på MF).

MF's REPRESENTANTSKAB:

Formand: Poul Langagergaard, Prangervej 140, 2. 7000 Fredericia. (05) 92 45 45.
Næstformand: Fuldmægtig Samuel Roswall, Hillerød. (02) 28 63 23.

MF's BESTYRELSE:

Formand: Sognepræst Carl Peder Behrens, Nakskov. (03) 92 01 26.
Næstformand: Bibelskolelærer Erik Bang, Børkop. (05) 86 86 63.

LÆRERRÅDET VED MF:

Formand: Teol. dr. Kai Kjær-Hansen, Ellebækvej 5, 8520 Lystrup. 22 64 70.
Cand. theol. Asger Chr. Højlund, (pt. studieorlov, Lund, Sverige.)
Cand. theol. Peter V. Legarth, Vorregårdsallé 77, 8200 Århus N. 16 18 18.
Cand. theol. Kurt Christensen, (pt. studieorlov, Erlangen, Tyskland.)
Cand. theol. Carsten Vang, Max Müllersgade 3, 3. tv, 8000 Århus C. 19 86 19

STUDENTERRÅDET VED MF:

Formand: Kurt Kristensen, Musvågevej 16, 4. tv, 8210 Århus V. 10 56 58.
Esper Silkjær, Carit Etlarsvej 25a, 1. tv, 8230 Aabyhøj. 15 83 16.
Keld Skovgård Pedersen, Niels Juelsgade 91, st. tv, 8200 Århus N. 10 41 76.
Cecilie Marie Thams, Trøjborgvej 76, 5., 8200 Århus N.
Johannes Christoffersen, Bentesvej 69, 1. tv, 8220 Brabrand. 25 11 64.
Henning Smidt, Jens Baggesensvej 96, 1. tv, 8200 Århus N. 16 19 16.
Bent Oluf Damm, Brammersgade 11, 1., 8000 Århus C. 19 04 42.
Ellen Hessellund, Fasanvej 8, 8210 Århus V.

STUDIEVEJLEDERNE VED MF:

Stud. mag. Gerda Vibe Smidt, Jordbrovej 27, st. tv, 8200 Århus N. 16 71 19.
Stud. theol. Peter Nord Hansen, Reykjaviksgade 12 a, kld. 8200 Århus N. 10 71 84.

STUDENTERNES TELEFON: (06) 16 61 43.

Opkald til studenter bedes så vidt muligt ske mellem kl. 12 og 13,
samt efter kl. 15.

Indhold:

<i>Herluf Christensen: Fred og håb</i>	s 49
<i>Carsten Dalsgaard Hansen: Den midrashiske hermeneutiks dynamiske struktur</i>	s 50
<i>Birger Madsen: Om homoseksualitet</i>	s 58
<i>Benny Birk Mortensen: Teknologi og kirke i sekulariseringens spotlight</i>	s 65
<i>På den anden side set: Husbesøg ved Asger Dahl Sørensen</i>	s 69
<i>Referat fra Studentermødet ved Kurt Kristensen</i>	s 72
<i>Synspunkt: Att bära varandras bördor ved Christian Braw</i>	s 75
<i>Synspunkt: Müller, Grundtvig og "den teologiske kode" ved Kai Kjør-Hansen</i>	s 76
<i>Bøger tilsendt redaktionen</i>	s 80
<i>Bog anmeldelser</i>	s 81